Schimbarea firii umane neștiutoare nu a fost niciodată ușoară. Acțiunile înnoitoare întâlnesc deseori o rezistență enormă. Deși din punct de vedere ecleziologic, o parohie face parte din Biserica universală a lui Hristos, totuși ea este constituită dintr-o comunitate de oameni, bărbați și femei, care se luptă cu piedici și greșeli și care se împotrivesc deseori să înainteze mai departe pe calea creștină și să se lase puși la încercare. Undeva pe traseu, progresul a fost oprit, iar parohia ne apare ca fiind statică și alcătuită din mireni egoiști.

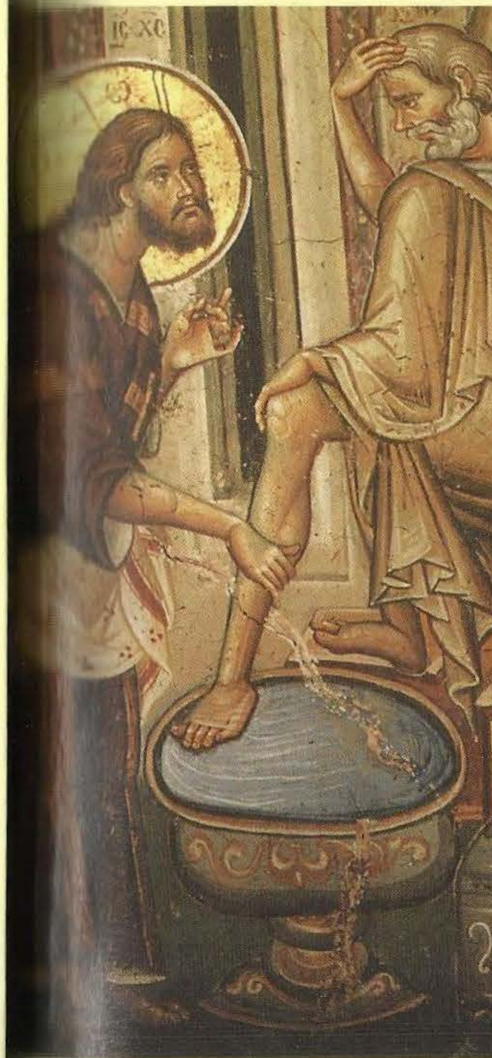
Părinții Bisericii ne avertizează continuu că mântuirea este un proces care durează întreaga viață, că este o cursă ascendentă. Preotul nu trebuie să accepte pur și simplu această stagnare sau să capituleze în fața acestei rigidități spirituale; din contră, trebuie să propovăduiască constant, să învețe, să reacționeze, să intervină. Ar trebui să-i viziteze pe cei ce au fost înstrăinați, pe cei care viețuiesc la marginea vieții bisericești, și nu doar pe cei care se află activi în centrul acesteia. El trebuie să trezească acele conștiințe care sunt adormite, conștiințele care zac în propria lor captivitate, în lanțurile făcute de propriile lor mâini.

Mitr. Emilianos Timiadis

editura Σοφία

Mitropolit EMILIANOS TIMIADIS — PREOT, PAROHIE, ÎNNOIRE

Mitropolit
EMILIANOS TIMIADIS

PREOT PAROHIE ÎNNOIRE

MITROPOLIT
EMILIANOS TIMIADIS

PREOT PAROHIE ÎNNOIRE

Noțiuni și orientări pentru teologia și practica pastorală

Traducere de Paul Brusanowski

Tipărită cu binecuvântarea
Prea Sfințitului Părinte Galaction,
Episcopul Alexandriei și Teleormanului

editura Σοφία

București, 2001

Coperta: Spălarea picioarelor ucenicilor (*detaliu*),
Mănăstirea Vatoped, Muntele Athos, 1312

Această carte a fost tradusă cu aprobarea și sprijinul autorului, Înalt Preasfințitul Mitropolit Emilianos Timiadis, Geneva, și publicată cu permisiunea formală a Editurii Holy Cross Orthodox Press (50 Goddard Avenue, Brookline, Massachusetts 02146, USA).

Traducerea a fost făcută după originalul în limba engleză: METROPOLITIAN EMILIANOS TIMIADIS, *Priest, Parish & Renewal*. Concepts for Pastoral Effectivess, Edited by George K. Duvall, Holy Cross Orthodox Press, 1994

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale

EMILIANOS TIMIADIS, mitropolit
Preot, parohie, înnoire: noțiuni și orientări pentru teologia și practica pastorală / mitropolit Emilianos Timiadis; trad. Paul Brusanowski. - București: Editura Sophia, 2001
p.; cm.

ISBN 973-8207-00-2

I. Brusanowski, Paul (trad.)

25

Introducere

Schimbarea firii umane neștiutoare nu a fost niciodată ușoară. Acțiunile înnoitoare întâlnesc deseori o rezistență enormă. Deși din punct de vedere ecleziologic, o parohie face parte din Biserica universală a lui Hristos, totuși ea este constituită dintr-o comunitate de oameni, bărbați și femei, care se luptă cu piedici și greșeli și care se împotrivesc deseori să înainteze mai departe pe calea creștină și să se lase puși la încercare. Undeva pe traseu, progresul a fost oprit, iar parohia ne apare ca fiind statică și alcătuită din mireni egoiști.

Părinții Bisericii ne avertizează continuu că mântuirea este un proces care durează întreaga viață, că este o cursă ascendentă. Preotul nu trebuie să accepte pur și simplu această stagnare sau să capituleze în fața acestei rigidități spirituale; din contră, trebuie să propovăduiască constant, să învețe, să reacționeze, să intervină. Ar trebui să-i viziteze pe cei ce au fost înstrăinați, pe cei care viețuiesc la marginea vieții bisericești, și nu doar pe cei care se află activi în centrul acesteia. El trebuie să trezească acele conștiințe care sunt adormite, conștiințele care zac în propria lor captivitate, în lanțurile făcute de propriile lor mâini.

Departe de a fi un ritual, celebrarea euharistică îl implică pe fiecare membru al parohiei, provocându-l la noi acțiuni. Este trimiterea de a pune în practică ceea ce s-a spus în Anaforaua euharistică: să aducem nu doar o simplă dăruire pasivă, ci o totală autodăruire, o totală dăruire a sufletelor noastre, a întregii noastre ființe. Este un pact care confirmă că credința noastră a fost concretizată și pusă în acțiune.

Recent, în multe biserici, ortodoxe sau neortodoxe, s-a pus mare accent pe restaurarea teologiei euharistice, adică a învățăturii după care în centrul vieții parohiale se află Euharistia. Ca

rezultat, împărtăşirea a devenit mult mai frecventă, iar laicii au început să participe mult mai activ la viaţa liturgică. Fără a subestima importanţa teologiei euharistice, credem că s-a acordat totuşi prea mică importanţă teologiei baptismale. Adevărata reînnoire dintr-o parohie trebuie să înceapă nu de la culme, de la vârf, adică de la Euharistie, ci de jos, de la Botez, pragul şi fundamentul regenerării noastre în Hristos.

Există, desigur, o interrelaţionare între lucrător şi munca sa, între păstor şi turma sa. Păstorul trebuie mai întâi *să fie*, şi mai apoi *să facă*. Mai întâi trebuie să-şi zidească propria sa viaţă duhovnicească, ca mai apoi, doar, să înceapă să se ocupe de problemele pe care le presupune slujirea sa: probleme pastorale, catehetice, umanitare, sociale, administrative etc. Experienţa sa personală, exemplul şi credinţa sa vie sunt garanţiile cele mai elocvente şi mai convingătoare ale unei activităţi pastorale roditoare.

Noi trăim în prezent într-o societate exigentă care cere din ce în ce mai mult de la preoţii săi. Atât membrii nominali, cât şi cei activi ai unei parohii doresc ca preotul să fie prezent în orice situaţie, doresc apoi ca el să-şi arate dinamismul şi să se ocupe de toate activităţile în desfăşurare. Evanghelia trebuie să pătrundă, prin urmare, în toate aceste activităţi printr-un apostolat puternic şi minuţios. La gătit, sarea care se adaugă la mâncare trebuie să fie dizolvată astfel încât să pătrundă în fiecare parte a mâncării ca să o facă pe toată mai gustoasă.

Această epocă seculară în care trăim cere de la Biserică un cler cu o credinţă puternică şi bine fundamentată; de asemenea, şi cu o spiritualitate adâncă. Personalităţile mediocre nu pot să se ocupe de atâtea sarcini importante, mai ales datorită faptului că slujirea preoţească presupune un număr de probleme delicate şi stânjenitoare. Lumea cere atunci de la noi să fim răbdători, prudenţi, înţelepţi, lipsiţi de egoism, autentici, să fim capabili să alcătuim strategii bine planificate, să urmărim priorităţile şi să ne sprijinim, în ultimă instanţă, pe acei puţini credincioşi care sunt gata să ne ajute.

Fiecare parohie ortodoxă posedă enorme resurse, indiferent de plângerile şi de criticile pripite. Dacă aceste potenţialităţi sunt folosite şi activate potrivit, atunci ele pot inspira întreaga parohie şi să o transforme într-o comunitate vie, vibrantă şi mărturisitoare.

Una dintre deficienţele creştinilor este discrepanţa paradoxală dintre credinţa proclamată şi aplicarea ei în realităţile vieţii de zi cu zi. Deseori doctrina, dogma şi principiile de credinţă rămân izolate într-un plan teoretic, niciodată pătrunzând, niciodată mişcând întreaga fiinţă, astfel ca să transforme şi să influenţeze viaţa sau activitatea umană. Această lipsă de conexiune a produs acea clasă de creştini nominali pe care îi vedem în fiecare parohie. Părinţii Bisericii au accentuat deseori responsabilitatea preoţilor referitor la aceşti credincioşi neglijaţi şi la situaţia critică a celor botezaţi. Ei i-au îndemnat cu tărie pe creştini să-şi împlinească misiunea lor cu o spiritualitate fără compromis, profundă şi convingătoare. Doar atunci vieţile lor vor deveni pline de sens.

Primul pas spre câştigarea acestui impact al credinţei ar fi accentuarea faptului că Întruparea lui Hristos, patimile, răstignirea, Învierea şi Înălţarea Sa sunt interrelaţionate cu propria noastră mântuire. Hristologia afectează antropologia, afectează propria noastră condiţie; dar această relaţie ar trebui să fie reciprocă. Viaţa creştină implică mai mult decât simpla luare la cunoştinţă a binefacerilor pentru mântuire a vieţii, morţii şi Învierii lui Hristos. De asemenea, creştinii participă în Hristos şi prin *methexis*, împărtăşind divinul şi umanul (cf. *I Cor.* 15). Prin urmare, mântuirea nu poate fi înţeleasă fără Înviere, căci aceasta transformă relaţia noastră cu Dumnezeu şi, în acelaşi timp, şi natura umană şi relaţiile umane. Învierea lui Hristos ne-a adus comuniunea cu Dumnezeu, plinindu-ne de dragoste şi de viaţă dumnezeiască. Sfântul Pavel a spus: „Iubirea lui Dumnezeu s-a revărsat în inimile noastre, prin Sfântul Duh, Cel dăruit nouă" (*Rom.* 5, 5)[1].

Înnoirea este considerată deseori ca un efort de a reactiva spiritual o parohie. Văzând numeroasele anomalii, contradicţii şi stagnări alarmante în viaţa enoriaşilor săi, preotul dezvoltă tot felul de activităţi, deseori inovatoare, cu scopul de a aduce o viaţă duhovnicească mai consistentă. O asemenea muncă este,

---

[1] Aceste dimensiuni ale hristologiei şi soteriologiei au fost tratate de conferinţa ecumenică din Rodos, Grecia (ianuarie 1988), „Mărturisind pe Hristos Cel răstignit şi înviat în contextul social, cultural şi etic din ziua de azi".

desigur, istovitoare. Preocupă mintea, consumă energie, produce agonie, lacrimi; implică întreaga ființă. Există însă și o capcană: preocupându-se prea mult de turmă, preotul poate ajunge să-și neglijeze propria sa viață duhovnicească, nu-și mai vede deficiențele și uită să se înnoiască pe sine însuși. Iar dacă nu suntem înnoiți, atunci entuziasmul și credința noastră vor coborî până la cel mai scăzut nivel, iar într-o zi sufletele noastre se vor goli, devenind un pustiu adevărat, devenind vid.

De aceea o înnoire personală a propriilor forțe interioare trebuie să însoțească fiecare program de revitalizare parohială. Înnoirea noastră o realizăm prin rugăciune intensă și prin comuniune cu Dumnezeu. Noi nu putem da sau, mai degrabă, nu ne putem dărui de dragul altora dacă ne neglijăm pe noi înșine. Neatenția din pricina activității noastre, uitarea de propria noastră creștere duhovnicească constituie un pericol care se va manifesta vizibil printr-o atitudine inconsistentă. Aceste semne de slujire sterilă și de oboseală duhovnicească nu pot scăpa atenției asistenților noștri apropiați sau a anumitor credincioși. Preotul trebuie să înceapă să aibă grijă de sine însuși, păstrând balanța dintre *heterosoteria* și *autosoteria*. O slujire foarte exterioară, unilaterală va avea ca urmare pentru preot fie un activism extrem în detrimentul vieții sale spirituale, fie extrema cealaltă, o pietate introvertită, centrată pe sine însuși, și o neglijare a turmei încredințate lui de Dumnezeu. Cum putem împăca acestea ? Depinde de cât de des ne privim pe noi înșine, de cât de onest ne apreciem viața și ne examinăm. Evitând zgomotul lumii și elogiile superficiale pe care laicii ni le adresează cu atâta generozitate, trebuie să ne îndreptăm spre cămara noastră mistică, în colțul cel mai îndepărtat al sufletului nostru, să ne așezăm în fața lui Dumnezeu și să trecem la o evaluare obiectivă a noastră. Dacă nu, atunci putem risca să cădem în acea lamentabilă stare descrisă atât de bine de părinții din pustie care au avertizat: „Ai grijă de tine însuți și de sufletul tău”[2]. Clericii disting între o dragoste de sine nelimitată și un total dezinteres. O asemenea dihotomie poate să ducă la concluzii greșite. Mântuirea unui suflet nu exclude *agape*, ba, din contră, o presupune, iar *agape* este un tonic pentru suflet.

[2] *Patericul*, Antonie 1, *PG* 65, 76.

Efecte similare ale acestei atenții disproporționate pot fi văzute și în predică. În timpul de azi, activitățile sociale și pastorale ocupă atât timp încât rămâne puțin pentru pregătirea eficientă a predicilor noastre. Cum ziua de duminică vine repede, atunci pregătim foarte repede una. Ca urmare, predica este foarte săracă, aproape mizerabilă. Fiind nepregătiți, folosim platitudini și generalități, riscând să repetăm aceleași idei pe care le-am mai spus și în trecut. Credincioșii se plictisesc repede de calitatea acestor predici. Problema care se află în fața noastră este una foarte serioasă. Nu trebuie să subestimăm niciodată inteligența ascultătorilor noștri. Nu trebuie să uităm niciodată că Dumnezeu a încredințat propovăduirea cuvântului Său buzelor și inimilor noastre. Este o sinergie, o strânsă cooperare dintre divin și uman. Așa precum i-a folosit în Vechiul Testament pe profeți, iar în Noul Testament pe Apostoli, tot așa ne folosește în decursul veacurilor pe noi, preoții, ca să-și comunice lumii mesajul Său. De aceea ar trebui să petrecem mai mult timp în contemplație, pregătindu-ne predicile.

Dacă ne supraestimăm capacitățile noastre și darurile cu care suntem înzestrați și nu ne mai pregătim predicile, intrăm într-un cerc periculos de autoîncredere și de supraestimare excesivă. Aceasta este aroganță, mândrie, nerespectarea mandatului nostru de apostoli trimiși de Dumnezeu. Referitor la un asemenea caz, Dorotei din Gaza a scris:

„Care este folosul dacă fugim cu capul înainte înspre prostie ? Nu-ți forma opinia că mai există și altă cale sigură de urmat. Nu chibzui ce vei face, dacă nu ai pe cine să întrebi. Dacă o persoană dorește din toată inima să cunoască în adevăr voia lui Dumnezeu, atunci Acesta nu-l lasă de capul lui, ci îl călăuzește potrivit voinței Sale dumnezeiești. Dacă omul își așază cu adevărat inima sa în voia lui Dumnezeu, atunci Acesta va lumina și un copil mic, astfel ca acesta să poată spune voia Domnului. Dar dacă omul nu dorește cu adevărat voia lui Dumnezeu, dar totuși merge la un profet spre călăuzire, atunci Dumnezeu va pune în inima profetului o stare potrivită cu decepția pe care o are în inima Sa. Scriptura zice: «Dacă profetul vorbește și amăgește, atunci sunt Eu, Domnul, Cel care amăgește acest profet» (*Iez.* 14, 9). Din acest motiv este de datoria noastră să ne folosim toată abilitatea ca să ducem o cursă dreaptă înspre

voia lui Dumnezeu și să nu avem încredere în ceea ce ne șoptește inima noastră"[3].

Această atitudine de echilibru poate fi formulată mult mai scurt. În loc să se gândească ce să facă și când să facă, preotul ar trebui să-și îndrepte atenția asupra propriei lui stări și asupra felului în care trebuie să fie el. Activitatea poate deseori să nu ducă la rezultatul dorit, dacă se dovedește a fi o acțiune fără suflet și fără spiritualitate adâncă. De câte ori nu înșelăm oamenii prin activități socio-culturale, spre a ne ascunde propria noastră goliciune ? ! Ceea ce contează este *a fi* și nu atât *a face*.

A ne adresa poporului din biserică și clerului este o operație delicată. Limbajul religios și temele abordate sunt tratate atât de des, încât au devenit prea familiare și produc plictiseală. Folosirea frecventă a ceea ce ne este deja cunoscut constituie o mare tentație pentru noi. Entuziasmul și venerația pe care am avut-o la începutul slujirii noastre s-au redus foarte mult, atingând cel mai scăzut nivel. Același lucru se poate întâmpla unei parohii în care predicile repetă mereu aceleași adevăruri. Ele nu mai întâlnesc răspunsul și entuziasmul de la început. În consecință, și preotul își îndeplinește obligația de a vorbi în biserică oarecum cu ezitare. Nu noi suntem cei care facem aceste reflecții, ci Hristos, în al Cărui nume ne adunăm și slujim.

Participarea noastră la dificilele responsabilități care însoțesc slujirea noastră nu rămâne întotdeauna aceeași. Precum vântul, ea crește sau scade în intensitate. Este ca dragostea dintre mire și mireasă: slabă azi, dar mâine puternică (*Cântarea Cântărilor*). Iar și iar avem nevoie să fim reîncălziți, împrospătați, înnoiți sau chemați spre țelul nostru. Regula de aur este aceeași astăzi, precum a fost și ieri: înainte să intrăm în acțiune, trebuie să devenim ceea ce vor alții ca să fim. Și înainte de toate, Ortodoxia nu se învață, ci se deprinde.

[3] *Cuvântarea 5 despre nevoia consfătuirii.*

PARTEA I

PĂSTORUL ȘI PAROHIA

CAPITOLUL 1

Păstorul în Vechiul Testament

Atunci când patriarhul Iosif și-a invitat tatăl și frații să vină în Egipt (*Facere* 46, 31), acesta le-a spus: „Mă duc să vestesc pe Faraon și să-i zic: «Frații mei și casa tatălui meu, care erau în pământul Canaan, au venit la mine»". I-a mai sfătuit apoi să-i spună lui Faraon că sunt păstori de oi, astfel ca regele să le permită să dețină o suprafață de pământ în Goșen. Se pare că egiptenii aveau în general o anumită repulsie față de păstori, iar aceasta datorită simplului fapt că, în timp ce evreii ucideau, sacrificau și mâncau oi, egiptenii venerau și se închinau atât în fața oilor, a caprelor, cât și a multor altor animale, considerând că este o mare crimă să le ucizi. Diodor din Sicilia spune că oile erau foarte venerate în întregul Egipt[4] iar Strabon menționează că ele erau jertfite doar în Nitria[5]. Istoricul Tacit afirmă că iudeii sacrificau asemenea animale pentru a arăta animozitatea lor față de Jupiter Ammon, divinitatea egipteană, și față de Apis, vaca sfântă[6].

---

[4] Sicul 1.

[5] Cartea XVII, HERODOT, Cartea 2, 42.

[6] *Hist*. 5.

Tradiții ebraice vechi

Din cazul lui Abel și al multor altor patriarhi care au dus o viață de păstori putem vedea că păstoritul a avut o largă dezvoltare în tradiția ebraică. „Apoi a născut pe Abel, fratele lui Cain. Abel a fost păstor de oi" (*Facere* 4, 2). O dată cu creșterea numerică a triburilor și a populației descoperim o anumită diversificare în cadrul acestei profesiuni. Astfel, Iabel, fiul lui Lameh și Ada, a fost recunoscut drept instructorul și șeful păstorilor din aceste neamuri nomade: „Ada a născut pe Iabel; acesta a fost tatăl celor ce trăiesc în corturi, la turme" (*Facere* 4, 20). În Vechiul Testament, Dumnezeu poartă uneori numele de „Păstor al lui Israel". „El va paște turma Sa ca un Păstor și cu brațul Său o va aduna. Pe miei îi va purta la sânul Său și de cele ce alăptează va avea grijă" (*Is.* 40, 11).

Mulți regi poartă titlul de *păstori ai poporului*. „Voi pune peste ele un singur păstor, care le va paște; voi pune pe robul Meu David; el le va paște și el va fi păstorul lor" (*Iez.* 34, 23).

Persoanele abandonate sunt considerate drept turmă fără păstor, neprotejată: „Care să iasă înaintea ei și care să intre înaintea ei, care să-i ducă și care să-i aducă, ca să nu rămână obștea Domnului ca oile care n-au păstor" (*Num.* 27, 17). „Iată, văd pe toți israeliții împrăștiați prin munți ca oile ce n-au păstor. Și a zis Domnul: «Ei n-au domn, să se întoarcă fiecare în pace la casa sa»" (*III Reg.* 22, 17). „Și te voi călăuzi prin mijlocul Iudeii până în fața Ierusalimului. Voi face să te așezi în mijlocul frumos al cetății. Atunci îi vei duce ca pe oile care nu au păstor. Și nici un câine nu va mârâi înaintea ta. Asemenea lucruri mi s-au descoperit și mi s-au vestit și am fost trimisă să ți le dau de știre!" (*Iud.* 11, 19).

În profeția sa cu privire la venirea Mântuitorului, Isaia spune: „El va paște turma Sa ca un Păstor și cu brațul Său o va aduna. Pe miei îi va purta la sânul Său și de cele ce alăptează va avea grijă" (*Is.* 40, 11). „Domnul te va călăuzi necontenit și în pustiu va sătura sufletul tău. El va da tărie oaselor tale și vei fi ca o grădină adăpat, ca un izvor de apă vie, care nu seacă niciodată" (*Is.* 58, 11).

Zaharia vorbește de trei păstori cărora Dumnezeu le-a permis să părăsească această viață pământească în cursul unei singure luni, la puțin timp unul față de altul: „și într-o lună am stârpit pe cei trei păstori, căci sufletul Meu prinsese scârbă de ei și sufletul lor nu Mă mai putea suferi pe Mine" (11, 8). Domnul i-a poruncit aceluiași profet să ia chipul unui păstor nebun: „Căci, iată, Eu voi ridica un păstor nebun în această țară care nu va umbla după oaia cea pierdută și care nu va căuta pe cea rătăcită și pe cea rănită nu o va vindeca" (11, 16). Turma care l-a părăsit pe Dumnezeu a fost abandonată, fiind practic lăsată pe seama unor păstori nevrednici care se poartă rău cu ea și o strică.

Această imagine pastorală dă naștere anumitor probleme. Pentru unii ea este o imagine atât de familiară, încât a devenit banală. S-au întâlnit cu ea în clasele primare, iar acum nu le mai spune nimic. Mai mult, imaginea aceasta este legată în mintea lor de o societate agrară. Și fiindcă mulți dintre noi locuiesc într-un mediu urban, departe de orice turme de oi, rezultatul firesc este acela că această imagine și temă devine nu doar plictisitoare, ci și irelevantă. Să însemne acest fapt că ar trebui să privim în jurul nostru și să căutăm alte imagini, mai contemporane, ale preotului ? Cum poate fi tradusă și transmisă în epoca modernă imaginea preotului ca păstor ? Cu toate acestea, fără a ne sustrage de la această problemă dificilă, trebuie făcut ceva pentru reconsiderarea acestei imagini și înțelegerea ei în adevărata ei însemnătate.

Cu privire la prima dintre cele două dificultăți ridicate mai sus, trebuie afirmat că banalitatea unor anumite imagini nu este o urmare a familiarității sau nefamiliarității ei, ci a faptului că a fost tratată mereu cu superficialitate. Chiar și cele mai familiare imagini pot câștiga adâncime și rezonanță atunci când constituie obiecte de meditație, când sunt asimilate de ființa noastră prin rugăciune. Creștinismul nu încearcă să afle noi și noi lucruri, ci să confere lucrurilor simple și familiare înțelesuri spirituale adânci, astfel ca să le păstreze „proaspete", menținându-le caracterul de noutate, prin care ele să fie capabile să ne spună ceva.

Oricât de departe am trăi de turmele de oi și oricât de străină ne-ar fi tematica pastorației antice, acest limbaj figurat, bogat în imagini, este atât de legat de mesajul biblic și de moștenirea creștină, încât pare greu de abandonat. Nu este nevoie decât să

ne gândim la *Psalmul* 23, la parabola oii pierdute din capitolul 15 al *Evangheliei după Luca*, precum și la alte numeroase aluzii din imnografia noastră creștină. Imaginea lui Dumnezeu ca păstor al sufletelor noastre este valoroasă, de aceea trebuie să ne fie reapropriată.

Imaginea de păstor a lui Dumnezeu este întruchipată în pietatea vie a lui Israel. Acest popor L-a zugrăvit pe Creatorul său prin intermediul metaforei Păstorului care merge înaintea turmei:

„Dumnezeule, când mergeai tu înaintea poporului Tău, când treceai Tu prin pustiu *(Ps.* 67, 8); Sufletul meu l-a întors, povățuitu-m-a pe căile dreptății, pentru numele Lui *(Ps.* 22, 3); și voi reîntoarce pe Israel la pășunea lui și va paște el în Carmel și în Vasan *(Ier.* 50, 19); La loc de pășune, acolo m-a sălășluit; la apa odihnei m-a hrănit *(Ps.* 22, 2); Cel ce paști pe Israel, ia aminte ! Cel ce povățuiești ca o oaie pe Iosif *(Ps.* 79, 1); Nu le va fi nici foame, nici sete, soarele cel mai arzător nu-i va atinge, că Cel care se va milostivi de ei va fi Povățuitorul lor și îi va îndrepta către izvoare de apă *(Is.* 49, 10) ; Că de voi umbla în mijlocul morții, nu mă voi teme de rele, că Tu cu mine ești *(Ps.* 22, 4); și voi șuiera după ei și îi voi strânge la un loc, căci i-am răscumpărat, și ei se vor înmulți neîncetat *(Zah.* 10, 8); Pentru ce ai rămas în mijlocul staulului, ca să asculți chemarea turmelor. Printre semințiile lui Ruben au fost mari frământările inimii *(Jud.* 15, 16); Acestea sunt zisele Domnului, Care adună pe cei risipiți ai lui Israel: «La cei adunați voi mai aduna și alții» *(Is.* 56, 8); El va paște turma Sa ca un Păstor și cu brațul Său o va aduna. Pe miei îi va purta la sânul Său și de cele ce alăptează va avea grijă *(Is.* 40, 11)".

Numirea lui Dumnezeu sau a unui conducător drept păstor se întâlnește în antichitate și în afara Mesopotamiei sau a Egiptului. În Grecia, chiar înaintea lui Homer, conducătorul este numit *poimen laon*. La Platon, conducătorii sunt numiți *Păstori ai orașului*[7]. Ei au ca datorie asigurarea prosperității supușilor, la fel cum și păstorii au grijă de animalele lor[8]. Păstorul uman este *schema tes theias poleos*[9], fiindcă în epocile primitive oamenii au fost conduși de un zeu[10]. Există exemple de *nomeus* alternând cu *poimen*. Terminologia pastorală a lumii elenistice a influențat puternic gândirea și arta creștină, deși numai în epoca post-canonică.

[7] *Republica* 4, 440d.
[8] *Ibid.* 1,343b, 346e; *Leg.* 5.735be.
[9] Adică un tip al cetății cerești, *Polit*. 275C.

Atunci când păstorii devin necredincioși, Dumnezeu îi vizitează și îi pedepsește, luând de la ei slujirea de păstori, adunând turma împrăștiată și hrănindu-o.

„Și voi aduna rămășițele turmei Mele din toate țările prin care le-am risipit, le voi întoarce la staulele lor și vor naște și se vor înmulți" *(Ier.* 23, 3).

„Căci așa zice Domnul Dumnezeu: Iată, Eu Însumi voi purta de grijă de oile Mele și le voi cerceta. Cum cercetează păstorul turma sa în ziua în care se află în mijlocul turmei sale risipite, așa voi cerceta și Eu oile Mele și le voi aduna din toate locurile, unde au fost ele risipite în ziua cea cețoasă și întunecată. Le voi face să iasă din mijlocul popoarelor, le voi aduna din diferite țări și le voi aduce în țara lor și le voi paște prin munții lui Israel, pe lângă cursurile de apă și prin toate locurile de locuit ale țării acesteia. Le voi paște în pășune bună și staulul va fi pe munții cei înalți ai lui Israel; acolo se vor odihni ele, în staul bun și vor paște în pășune grasă, în munții lui Israel. Eu voi paște oile Mele și Eu le voi odihni, zice Domnul Dumnezeu. Oaia pierdută și rătăcită o voi întoarce la staul, pe cea rănită o voi lega și pe cea bolnavă o voi întări, iar pe cea grasă și tare o voi păzi și păstori cu dreptate. Iar despre voi, oile Mele, așa zice Domnul Dumnezeu: Iată voi face judecată între oaie și oaie, între berbec și țap. Oare nu vă va ajunge să pașteți în pășune bună, iar ce rămâne călcați cu picioarele voastre și că beți apă curată, iar pe cea care rămâne o tulburați cu picioarele voastre, așa că oile Mele sunt nevoite să se hrănească cu ceea ce este călcat de picioarele voastre și să bea ceea ce este tulburat de picioarele voastre ? De aceea așa le zice Domnul Dumnezeu: Iată Eu Însumi voi face judecată între oaia grasă și oaia slabă. Deoarece voi izbiți cu umărul, cu șoldul și cu coarnele voastre, împungeți pe toate oile bolnăvicioase, până le scoateți afară, iar Eu voi veni ca să scap oile Mele, ca să nu mai fie pradă și voi judeca între oaie și oaie" *(Iez.* 34, 10-22).

[10] *Polit*. 271e.

„În ziua aceea, zice Domnul, voi aduna laolaltă pe cei care o luaseră la fugă și pe cei chinuiți" (*Mih.* 4, 6).

„Apoi vă voi da păstori după inima Mea, care vă vor păstori cu știință și cu pricepere" (*Ier.* 3, 15).

„Și voi pune peste ele un singur păstor, care le va paște; voi pune pe robul Meu David; el le va paște și el va fi păstorul lor. Iar Eu, Domnul, le voi fi Dumnezeu, iar robul Meu David va fi prinț printre ei" (*Iez.* 34, 23-24).

„Israel și Iuda vor fi un popor sub un păstor..., iar David, robul meu, va fi rege peste ei și toți vor avea un păstor; și ei se vor purta după cum cer poruncile Mele și legile Mele le vor păzi și le vor împlini" (*Iez.* 37, 24).

Istoria lui Israel în epoca regalității a fost, cu puține excepții, plină de dezastre și de calamități, o perioadă care s-a încheiat o dată cu căderea celor două capitale: Samaria în nord, în anul 722 î.Hr., și Ierusalimul în sud, în anul 587. Așa se explică strigătele colective, ale căror expresie le constituie *Psalmii*. Astfel putem să înțelegem agonia celor care au fugit din nord la Ierusalim.

„Cel ce șezi pe heruvimi, arată-Te înaintea lui Efraim și Veniamin și Manase. Descoperă puterea Ta și vino să ne mântuiești pe noi, Dumnezeule, întoarce-ne pe noi și arată fața Ta, și ne vom mântui" (*Ps.* 79, 2-4).

Această rugăciune mișcătoare este continuată în profețiile lui Osea. Mai târziu va fi încărcată cu simbolismul viței (*Is.* 5, 1-7):

„Israel a fost o vie mănoasă, care dădea rod din belșug. Cu cât avea mai mult rod, cu atât sporeau altarele sale; cu cât era mai bogată țara, cu atât se înălțau mai multe pietre spre aducere aminte" (*Os.* 10).

„Vreau să cânt pentru prietenul meu cântecul lui de dragoste pentru via lui. Prietenul meu avea o vie pe o coastă mănoasă. El a săpat-o, a curățit-o de pietre și a sădit-o cu viță de soi bun. Ridicat-a în mijlocul ei un turn, săpat-a și un teasc. Și avea nădejde că va face struguri, dar ea a făcut aguridă. Și acum voi, locuitori ai Ierusalimului și bărbați ai lui Iuda, fiți judecători între mine și via mea. Ce se putea face pentru via mea ce n-am făcut eu ? Pentru ce atunci când nădăjduiam să-mi rodească struguri, mi-a rodit aguridă ? Acum vă voi face să știți cum mă voi purta cu via mea: Strica-voi gardul ei și ea va fi pustiită, dărâma-voi zidul ei și va fi călcată în picioare. Și o voi pustii ! Nu va mai fi tăiată, nici săpată și o vor năpădi spinii și bălăriile. De asemenea și norilor voi da poruncă să nu-și mai reverse ploaia peste ea. Dar via Domnului Savaot este casa lui Israel, iar oamenii din Iuda sunt sădirea Sa cea dragă. El nădăjduia ca acesta să fie un popor fără păcate, dar iată-l plin de sânge. Nădăjduit-a să-I rodească dreptate, dar iată: răzvrătire" (*Is.* 5, 1-7).

Descoperim astfel cât de conștiincios s-au identificat evreii atât cu turma lui Dumnezeu, dar și cu via Sa. Din această cauză se aud în momente de calamitate apeluri atât de frecvente pentru salvare; din acest motiv întâlnim o așa de mare încredere în dumnezeiescul Păstor care l-a ales pe David, făcându-l pe acesta păstor vizibil al turmei Sale (*Ps.* 77, 76-78): „Și a ales pe David, robul Său, și l-a luat pe el de la turmele oilor. De lângă oile ce nasc l-a luat pe el, ca să pască pe Iacob, poporul Său, și pe Israel, moștenirea Sa. Și a păscut pe ei întru nerăutatea inimii lui și în priceperea mâinii lui i-a povățuit pe ei".

Între anii 609 și 587 î.Hr. Ieremia a fost un martor al catastrofelor care au pus capăt epocii regalității. Aceasta explică motivul pentru care tema păstorului celui rău, considerat responsabil în cea mai mare parte pentru atât de grelele încercări din viața socială și națională a lui Israel, apare în centrul micii sale cărți pe care a adresat-o ultimului rege al lui Iuda (*Ier.* 21, 1-23).

Aceeași temă este dezvoltată și în lungul capitol de la *Iezechiel* 34, în același mod ca și la Ieremia, putându-se afla aici aceeași critică la adresa păstorilor nevrednici. Desigur, aici este vorba despre toți regii cei corupți, la care s-au mai adăugat însă și toți preoții falși (34, 1-6). Acest simbolism are un impact social: arată modul în care Dumnezeu îngrijește de poporul Său prin profeții sau prin conducătorii pe care i-a mandatat. În al doilea rând, această imagine are o legătură și cu lunga așteptare a lui Mesia. Metafora ocupă un loc important în limbajul religios, în special în cel cu privire la relația dintre Dumnezeu și poporul Său.

De obicei, omul are compasiune doar pentru aproapele său, însă mila lui Dumnezeu se răsfrânge asupra tuturor ființelor vii. Le mustră, le instruiește și le învață, le întoarce înapoi, la fel cum procedează și un păstor cu turma sa (*Sir.* 18,13).

Prin noțiunea de „păstor”, Iezechiel caută să înlăture o înțelegere politică unilaterală a figurii viitorului conducător și să lase lui Dumnezeu modul împlinirii făgăduinței. Acest titlu va fi atribuit în special fiului mesianic al lui David, fiu care urma să vină mai târziu. Titulatura de „păstor” va suferi o schimbare fundamentală și, dintr-o perspectivă neo-testamentară, o dezvoltare finală în *Deutero-Zaharia*. După întoarcerea din captivitate la conducerea poporului s-au aflat păstori răi, fapt care a provocat mânia lui Dumnezeu.

„Ci împotriva păstorilor arde mânia Mea și pe țapi îi voi pedepsi. Căci Domnul Savaot va cerceta turma Sa, casa lui Iuda, și o va face calul Său de cinste în vreme de război” *(Zah.* 10, 3).

„Sabie, deșteaptă-te împotriva păstorului Meu, împotriva tovarășului Meu, zice Domnul Savaot. Voi bate păstorul și se vor risipi oile, și Îmi voi întoarce mâna mea împotriva celor mici” *(Zah.* 13, 7).

Judecata divină este începutul purificării prin care poporul lui Dumnezeu va înainta ca o rămășiță înspre timpul mântuirii. Păstorul care a fost lovit de sabie a fost păstorul nevrednic din *Zaharia* 11, 15: „și a zis Domnul către mine: «Ia lucrurile unui păstor nebun»”.

Totuși, în contextul prezent el poate fi doar cel „pe care ei l-au străpuns” și a Cărui moarte a introdus timpul mântuirii:

„Atunci voi vărsa peste casa lui David și peste locuitorii Ierusalimului duh de milostivire și de rugăciune, și își vor aținti privirile înspre Mine, pe care ei l-au străpuns și vor face plângere asupra Lui, cum se face pentru un fiu unul născut și-L vor jeli ca pe cel întâi născut” *(Zah.* 12, 10).

Astfel, pasajele din Vechiul Testament privitoare la păstori culminează cu evocarea Păstorului Care suferă moartea conform voii lui Dumnezeu și Care aduce o schimbare definitivă a evenimentelor.

Reflecții despre Tradiția veche a Bisericii

În perioada Noului Testament, urme ale „păstorului” se pot găsi în Damasc[11], când se vorbește de un *mebaqqer* al comunității, astfel:

„Să aibă milă de membrii comunității, precum un tată de copiii săi atunci când îl supără; precum un păstor să elibereze turmele de legăturile care le leagă”.

Această comparare a conducătorului comunității cu un păstor este în analogie strânsă cu afirmația similară din Noul Testament. În *Psalmii lui Solomon* 17, 40 se spune despre Mesia:

„El este mare în lucrarea Sa și mare în frica de Dumnezeu, păstorind turma Domnului cu credință și dreptate”.

Acest text (lăsând la o parte un altul[12] de la *Iezechiel* 34, 23: „Voi pune peste ele un singur păstor, care le va paște; voi pune pe robul Meu David; el le va paște și el va fi păstorul lor”) arată că această comparație dintre Mesia și un păstor era cunoscută încă din epoca iudaismului necreștin. Filon a recurs, de asemenea, la tipologia păstorului. Întâi *nous*, apoi *orthos logos* se referă la păstor; iar *epitetrammenos*, *heniochos* sau *kybernetes* la puterile iraționale ale sufletului[13]. Cel care crește în cunoaștere păstorește și aceste puteri iraționale, avertizându-le să nu acționeze senzitiv. Încă o dată, Filon compară conducerea unei națiuni de către conducătorii ei cu pązirea de către păstor a turmei[14]. Totodată, consideră păstoritul ca o bună pregătire pentru conducerea politică[15].

Analogia păstor-suflet în *Iezechiel* 34, 16,: „Oaia rătăcită și pierdută o voi întoarce la staul, pe cea rănită o voi lega și pe cea bolnavă o voi întări, iar pe cea grasă și tare o voi păzi și voi păstori cu dreptate”, l-a influențat pe Sfântul Grigorie Teologul. În preocuparea sa cu privire la dimensiunea îngrijirii pastorale a comunității de către preot, el subliniază funcția delicată a unei responsabilități atât de mari. Sufletele nu sunt, în nici un caz,

---

[11] 13, 9f.
[12] Midr. Ps 29, 1.
[13] *Sacr. AC*, 45; *Som.* 2, 152.
[14] Leg. Saj. 44.
[15] *Vita Mos.* 1, 60; *Jos.* 2.

oi, deoarece ele sunt spirituale, cu rațiune și voință liberă. Prin urmare, afirmă el, o asemenea misiune este numită „arta artelor și știința științelor"[16]. Pentru el, succesul slujirii depinde de măsura dragostei și de fidelitatea față de Păstorul cel Mare, Iisus Hristos. Cu alte cuvinte, un păstor trebuie, în primul rând, să fie păstorit de Hristos pentru a putea fi capabil să-i păstorească pe alții. Este importantă metoda pastorației lăsată de Sfântul Grigorie, metodă în care rolul primar este atribuit lui Hristos. Doar în aceste condiții putem dezvolta o relație trans-personală cu păstoriții noștri. După ce a fost hirotonit preot, Sfântul Grigorie a plecat în pustia din Pont; însă după puțin timp s-a întors la Constantinopol, unde a ținut o remarcabilă cuvântare privitoare la preoție, cuvântare care a rămas ca un monumental tratat despre cum poate cineva deveni un slujitor adevărat. Din ea s-au inspirat și alții, precum Sfântul Ioan Gură de Aur, ori Fericitul Augustin: „Să mă țină Domnul în mâinile Sale... la fel cum păstorește pe păstor, sau cum călăuzește pe pedagog, astfel ca să putem păstori turma Sa cu înțelepciune și nu cu neexperiență... să confere poporului Său tărie și toată puterea"[17].

[16] *Oratio* 2, 16; *PG* 35.4258.
[17] *Oratio* 2, *Apologetica* 117; *PG* 35. 513c.

CAPITOLUL 2

Păstorul în Noul Testament

Importanța hristologică a analogiei păstorului

Domnul nostru a făcut dese ori referire la evenimente din viața de zi cu zi pentru a crea astfel analogii impresionante și a atrage atenția asupra realității umane. În acest context a folosit des imaginea *păstorului*, punctând din realitatea rustică numeroase alte aspecte ale Bisericii creștine. Putem să credem că folosirea termenului de *poimen* se datorează faptului că o *turmă* nu cuprinde ființe izolate care să trăiască doar pentru ele însele, ci presupune o comuniune. În special Sfântul Ioan înregistrează viața agricolă din Orientul Apropiat, așa cum a fost ea practicată în Samaria și Palestina. Este suficient să citim scrierile poetului latin Vergilius, în care viața păstorului este glorificată ca existență ideală, păstorii reprezentând lumea paradiziacă. Este interesant de notat că în Palestina păstorii erau priviți ca hoți, în timp ce, paradoxal, primii care au receptat mesajul creștin au fost, în mod precis, păstorii.

Hristos preferă analogia păstorului pentru a accentua sensul responsabilității, a purtării de grijă, a protejării de dușmani (numiți lupi) a celor slabi și abandonați. Un păstor bun tratează fiecare oaie în mod egal, idee de bază, care apare în cele mai multe scrieri profetice din Vechiul Testament *(Amos, Agheu, Isaia, Iezechiel).* Dumnezeu nu este numit niciodată în Noul Testament „păstor", iar acest fapt nici nu este surprinzător din perspectiva faptelor din Vechiul Testament. Imaginea păstorului o aflăm doar în parabola Mântuitorului. Acest fapt poate fi explicat prin proeminența ce s-a acordat aici aplicării hristologice a figurii păstorului. Aceasta implică necesitatea protejării, a consolării, căci numai un păstor care iubește oile sale este capabil să le acorde o asemenea grijă afectivă. Importanța acestei imagini alegorice se poate vedea din rolul pe care intenționează să-l joace Hristos Însuși atunci când se numește pe Sine Păstorul cel Bun:

„Eu sunt Păstorul cel bun. Păstorul cel bun sufletul său și-l pune pentru oi. Dar simbriașul și cel ce nu este stăpân al oilor vede lupul venind și lasă oile și fuge; și lupul le răpește și le risipește. Iar simbriașul fuge, fiindcă simbriaș este și nu de oi îi este lui aminte. Eu sunt Păstorul cel bun și Mi le cunosc pe ale Mele și ale Mele Mă cunosc pe Mine" *(In.* 10, 11-14).

În comparațiile sale pe care le numește *parimia*, Sfântul Ioan completează învățăturile sinopticilor. Dacă aceștia vorbesc despre „împărăție", Evanghelia a patra pune accent pe „împărat":

„Iisus a răspuns: «Împărăția Mea nu este din lumea aceasta. Dacă Împărăția Mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii Mei s-ar lupta ca să nu fiu dat iudeilor. Dar, acum, împărăția Mea nu este de aici». Atunci Pilat l-a întrebat: «Așadar, ești tu împărat ?» Răspuns-a Iisus: «Tu o spui că Eu sunt împărat. Eu pentru aceasta M-am născut și pentru aceasta am venit în lume: să mărturisesc pentru adevăr; tot cel ce este întru adevăr ascultă glasul Meu»" *(In.* 18, 36-37).

Această admirabilă referire face legătura dintre Vechiul Testament cu restul Noului Testament:

„Și cu toiag de fier le va păstori și ca pe vasele de lut le va sfărâma, și cum și Eu am primit putere de la Tatăl Meu... Fiindcă Mielul Care stă în mijlocul tronului îi va paște pe ei și-i va duce la izvoarele apelor vieții; și Dumnezeu va șterge toată

lacrima de pe ochii lor... și din gura Lui iese o sabie ascuțită cu care să lovească neamurile; și El cu toiag de fier le va păstori și va călca linul aprinderii mâniei lui Dumnezeu Atotțiitorul" *(Apoc.* 2, 27; 7, 17; 19, 15).

Verbul *poimaino* apare des. Acest apelativ de *poimen* este sinonim cu *episkopos*, ceea ce înseamnă episcop, supraveghetor, titlu care s-a dat lui Hristos: „Că erați ca niște oi rătăcite, dar v-ați întors la Păstorul și la Păzitorul sufletelor voastre" (*I Ptr.* 2, 25).

Vorbind cu prezbiterii din Efes, Sfântul Pavel identifică ambii termeni ca exprimând aceeași temă, anume purtarea de grijă față de oamenii încredințați spre păstorire, ținând seama și de prezența dușmanilor, a lupilor.

Acest nume atribuit lui Hristos și în mod consecvent și preoților în general a ocupat o poziție considerabilă în Biserică, începând cu sfârșitul celui de-al II-lea secol. Termenul *pastoral* a primit în cursul istoriei numeroase nuanțe. Astfel, ajungem la neologismul *pastoralia*, un substantiv care, în general, desemnează aspectele practice ale preoției, cât și metodele de abordare. Biserica, reflectând la Întemeietorul ei și la sine însăși, realizează iconomia lui Dumnezeu față de creație. Prin urmare, Hristos rămâne pentru Biserică Păstorul cel bun și Mijlocitorul. Activitatea Sa este de fapt pastorală, conformă cu imaginea păstorului care își dă viața (adică, cea dumnezeiască) pentru oile sale. Mai mult, El încredințează același lucru și ucenicilor și împreună-lucrătorilor Săi. Aceștia își asumă, astfel, aceeași responsabilitate, de a oferi oilor care le-au fost încredințate „hrana cea bună" *(In.* 6, 27). Într-o asemenea perspectivă vedem că „a păstori" este identic cu a răscumpăra și a ține o făgăduială și că termenul *pastoral* își află adevăratul său înțeles doar în echivalentul soteriologic.

Cântarea Cântărilor 1, 6 rămâne un pasaj plin de afecțiune:

„Spune-mi, dar, iubitul meu, unde-ți paști tu oile ? Unde poposești tu la amiază ? De ce oare să rătăcesc zadarnic pe la turmele tovarășilor tăi ?"

Conform cu tradiția ebraică și creștină, *Cântarea Cântărilor* exprimă relația dintre Dumnezeu și poporul Său. Imaginea este aceea a regelui-păstor, clasică în răsărit, însă aici ea este dezvoltată într-o relație rege-păstor-mire. Este folosită în acest loc

pentru a exprima nădejdea lui Israel în reîntoarcerea din exil. Turma condusă de Dumnezeu prin deșert, ca și prin munții Palestinei, este imaginea reîntoarcerii datorate unui generos act de milă. În același timp, este o prefigurare tipologică a unicei turme anunțate în *Ioan* 10. De asemenea, dialogurile adânci, sentimentale, împreună cu expresiile de reciprocitate („Iubitul meu îmi aparține mie") din *Cântarea Cântărilor* pregătesc formulele din Evanghelia Sfântului Ioan, formule intime care oglindesc cunoașterea mutuală ce domnește între păstor și oile acestuia și care reflectă un dialog trans-trinitar.

Un alt text important adresat lui Hristos se referă la fuga Apostolilor în timpul patimilor: „Bate-voi păstorul și se va risipi turma" *(Zah.* 13, 7).

„Atunci Iisus le-a zis: «În această noapte toți vă veți poticni întru Mine, că scris este: Bate-voi păstorul și se vor risipi oile turmei»" *(Mt.* 26, 31; *cf. Mc.* 14, 27).

Verbul *pataxo* se referă la aspectul sacrificial al morții păstorului, urmat de o dislocare a turmei. După Înviere, sacrificiul stăpânului face posibilă readunarea turmei risipite.

Relația dintre conducător și grupul său este o temă constantă în Noul Testament, fiindcă anunță misterul, taina ecclesiei viitoare. Această turmă va fi judecată la sfârșitul timpurilor de către Fiul Omului, Împăratul, Mesia și Păstorul:

„Iar când va veni Fiul Omului întru slava Sa și toți sfinții îngeri cu El, atunci va ședea pe tronul slavei Sale. Și se vor aduna în fața Lui toate neamurile și-i va despărți pe unii de alții, precum desparte păstorul oile de capre. Și va pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stânga" *(Mt.* 25, 31-33).

Iar dacă mergem la un alt pasaj, din *Marcu* 6, 34, atunci putem vedea interacțiunea dintre *pascere-docere*:

„Și ieșind din corabie... Iisus a văzut mulțime mare și i s-a făcut milă de ei, că erau ca niște oi fără păstor, și a început să-i învețe multe".

Hristos, ca un păstor adevărat, conduce oile Sale prin învățătura Sa și prin înmulțirea pâinii care prefigurează Trupul Său *(In.* 6), în timp ce în marea scenă a Judecății de Apoi *(Mt.* 25, 31-46), Iisus este desemnat cu claritate ca *poimen*-ul care separă oile de capre.

Astfel am descoperit o afirmație surprinzătoare conform căreia Hristos este în același timp păstor-*poimen* și supraveghetor-*episkopos*. Această imagine a păstorului nu este aplicată în exclusivitate lui Hristos, ci îi privește, în mod egal, și pe episcopi și preoți.

CAPITOLUL 3

Paternitate spirituală

Profilul preotului

Preotul își începe greaua misiune cu ferma convingere că metoda lui Dumnezeu de a învinge lumea trebuie să pornească dintr-un anumit loc. Aceasta este cauza pentru care mărturisirea întrupării lui Hristos cu scopul răscumpărării umanității are particularitățile sale în fiecare situație contextuală. Cei cărora li s-a încredințat Duhul Sfânt nu trebuie să lase ca acest Duh să fie risipit, fiindcă recolta este bogată, iar fructele sunt coapte și aproape putrezite. Misiunea lui Hristos trebuie înfăptuită acum, astfel că ea pretinde cooperarea noastră cu prezența Sa vie în lume.

Preotul este numit confratele lui Hristos, trebuind să continue opera Acestuia de mântuire a lumii. Și fiindcă preotul este de fapt el însuși un păcătos, i s-a dat o participare specială la această activitate răscumpărătoare a Mântuitorului, oricât de paradoxal ar putea părea aceasta. El nu trebuie niciodată să uite faptul că aceasta se datorează nu mărturiei sale, ci misiunii la care a fost chemat de Dumnezeu, în ciuda nevredniciei sale. Dumnezeu dorește să mântuiască omenirea prin ființe umane, bizuindu-se și făcând apel la resursele și cooperarea noastră. Părinții au dezvoltat corect realitatea cooperării mutuale dintre divin și uman în conceptul teologic al *sinergiei*. Astfel, preotul realizează în cadrul slujirii sale, prin viața sacramentală, o operă mântuitoare. În cadrul acestei vieți sacramental-liturgice are mai puține „,șanse” să altereze și să strice opera lui Hristos, cum ar putea, de pildă, prin predică, unde posibilitățile de îndrumare greșită și de amestec supărător al propriului său eu sunt mai mari. Aflăm consolare în siguranța că eficacitatea Tainei nu este distrusă de nevrednicia noastră personală; însă, eficacitatea predicii poate fi atinsă cu ușurință de prostia celui care o rostește.

Mandatul pe care l-a primit preotul are atât un caracter general, cât și unul particular. Într-adevăr, el este preotul Bisericii Universale, însă trebuie să-și exercite misiunea într-o localitate în care a fost desemnat, adică într-o parohie. Aceasta este cauza pentru care nici un preot nu poate fi hirotonit fără a i se specifica o anumită comunitate de care va fi legat, cu acordul episcopului său, care și el este legat, la rândul său, de eparhia sa la fel ca și un mire de mireasa sa. Hristos este Păstorul cel bun prin excelență. Păstorului uman, limitat în umanitatea sa, i se poate încredința doar o fracțiune mică din turma stăpânului. Astfel sistemul parohial a devenit încă din cele mai vechi timpuri o parte integrantă a Bisericii.

Preotul este în mod esențial un păstor care ar trebui să cunoască, să iubească, să poarte de grijă și să se roage constant pentru cei care i-au fost încredințați lui. Un om fără un interes real pentru oameni, lipsit de orice grijă, preocupare sau compasiune pentru semenii săi ar putea cu îndoială să fie chemat la slujirea preoțească. Însă chiar mai importantă este rugăciunea, fundamentul real al slujirii sale. Fiecare preot promite la hirotonie că va fi silitor în ale rugăciunii, căci proclamarea credinței și a adevărului este strâns legată de rugăciune. Asocierea celor două este semnificativă: ne amintește mereu că hrana spirituală este o parte esențială a vieții creștine. Este nevoie să se găsească ocazii pentru rugăciune, iar acest lucru este destul de greu de realizat, fiindcă presiunile din afară sunt intense și distracțiile multe. Ispita de a slăbi rugăciunea, sau chiar de a o abandona, este mare, dar ea trebuie înfrântă deoarece preoția nu este a noastră, ci a lui Dumnezeu. Hristos și-a petrecut nopți întregi în rugăciune, atunci când, datorită numeroaselor rugăminți la care era nevoit să răspundă, nu-I mai rămânea timp să se roage ziua.

Sacerdos est alter Christus, spune latinul. Acesta este adevărul preoției. Nimeni nu poate fi vrednic de ea și nimeni nu ar îndrăzni să o aleagă pentru sine. Însă Dumnezeu cheamă pe mulți, iar dacă ei ascultă și răspund, atunci vor primi multe bucurii de la vocația lor. Și aceasta fiindcă, dacă o îmbrățișează cu adevărat, vor afla în preoție o mare fericire și mulțumire care nu puteau fi nici anticipate și nici descrise dinainte. Iisus a fost primul misionar trimis de la sânul Tatălui. În cadrul acestei misiuni, Iisus a mărturisit despre unirea Sa cu Tatăl, urmând în toate voința Acestuia în ceea ce privește lumea.

Candidații la preoție sunt chemați să contemple bogăția binecuvântărilor pe care le vor obține urmând calea de solitudine și comunicare cu Dumnezeu. În ciuda căderii noastre și a faptului că suntem slabi, noi avem șansa de a intra în starea de comunicare cu Dumnezeu, la fel ca Moise, și de a-I vedea chiar și fața Sa, conversând cu El față către față. Aceasta este posibil, așa cum s-a văzut de multe ori în istoria sfântă. Sfântul Vasile cel Mare întreabă:

„Unde a primit Moise extraordinarul har ? Desigur că nu de la studiile sale în școlile egiptene. Acestea, cu toată înțelepciunea lor lumească, nu erau capabile să ofere asemenea vederi cerești și aspirații divine. Mai degrabă de la Duhul Sfânt. Acesta l-a îndrumat în timpul celor patruzeci de ani în pustie. Studierea cuvintelor sfinte cer o viață întreagă, precum vedem din exemplul lui Moise. Prima parte a vieții și-a petrecut-o în țara Egiptului. Următorii patruzeci de ani i-a dedicat pastorației. A rămas singur în deșert, unde a contemplat originile și toate cele ce s-au întâmplat cu ființele vii și cu natura. Privilegiat de a-L vedea pe Dumnezeu prin dragostea Acestuia, a fost pus mai apoi să îngrijească de oameni. Însă nici chiar atunci nu a rămas exclusiv la funcția de supraveghetor al poporului, căci dese ori s-a reîntors la viața contemplativă”[18].

Chenoză, smerenie și slujire

Avem nevoie de o analiză onestă a corpului sacerdotal format din episcopi, preoți, diaconi și laici activi. Acesta nu are nimic de a face cu atribuțiile demodate, preluate de la aristocrația seculară și acordate clerului în vechime, atribuții conform cărora clericii erau numiți „prinți ai Bisericii” guvernând asemenea unor conducători despotici, în loc să-L urmeze pe Hristos care a venit să slujească. Chenoza constituie modelul pe care trebuie să-l urmeze preoții în relațiile cu oamenii. Deseori cercetările privind viața preoților se limitează exclusiv la baza sociologică. În ciuda inevitabilelor elemente sociologice, ceea ce este esențial în activitatea lor este tocmai taina mântuirii pe care ei o slujesc în smerenie. Acest element esențial nu se regăsește în nici o analiză statistică și științifică. Preotul nu poate fi înțeles fără oamenii, fără turma pe care o păstorește.

Mai mult, slujirea preoțească nu este completă fără conducerea personală a lui Hristos. Turma formată din credincioși este în realitate turma Lui. „Mă iubești mai mult decât aceștia ?” Lăsând la o parte problema câmpului de misiune și a muncii pastorale active, trebuie să recunoaștem că preotul trăiește inevitabil și permanent într-o stare de dezechilibru continuu între persoana și munca sa. Sfântul Pavel indică cu claritate tensiunea care rezultă de pe urma acestei stări: „Comoara aceasta însă o avem în vase de lut, pentru ca această covârșitoare putere să fie de la Dumnezeu, și nu de la noi” (*II Cor.* 4, 7).

Aici intervine paradoxul: deși poartă răni ontologice și suferă de pe urma slăbiciunii și incapacității umane, preotul ia parte empiric la experiența tainei Bisericii și la taina de a fi următor al aceleiași misiuni apostolice, în urma căreia preferă mai degrabă să se golească pe sine și să-i slujească pe ceilalți, decât să fie slujit de aceștia. Pentru a se corecta un asemenea dezechilibru, are loc o revărsare a harului lui Dumnezeu. În loc să ne referim la clerici ca la oameni care slujesc ca într-o armată, ar fi mai bine să-i privim din perspectiva vieții sacramentale la care participă.

Imaginea preotului ca „părinte”

Dacă mergem puțin mai departe, vom vedea cum apelativele de a-l prezenta pe preot ca pe un „șef” sunt total necorespunzătoare. El este, într-un sens spiritual mai larg, mai degrabă „părinte”. Există, într-adevăr, o asemenea paternitate spirituală.

[18] *Comentarii la Psalmi*, *PG* 30.29.

Ideea se întâlnește încă din timpurile apostolice. Astfel, Sfântul Pavel se adresează corintenilor ca și „copiilor săi" (*II Cor.* 6, 12), la fel și lui Timotei („Lui Timotei, fiul meu iubit" - *II Tim.* 1, 2) și Tit („Lui Tit, fiu după una și aceeași credință" - *Tit* 1, 4), iar Sfântul Ioan, în prima sa *Epistolă*, numește pe toți creștinii convertiți drept „copilașii mei".

Într-o asemenea perspectivă, episcopul, preotul sau chiar și laicul pios devin „părinți" în cazul în care le-au predat ei personal altora credința și viața în Hristos. În timp ce episcopul a fost și a rămas „părinte" pe tot parcursul istoriei, el a mai îmbrățișat și numeroase alte responsabilități sociale, fiind nevoit să se ocupe de nevoile întregii națiuni. Astfel, de-a lungul istoriei, în timpul invaziilor triburilor barbare și a ocupației musulmane se pot vedea episcopi cu preocupări mai largi, aceștia fiind considerați „părinți ai poporului". Nu trebuie să le imputăm acestor episcopi dorința de dominare sau de stăpânire, ci să admitem că atitudinea lor a reprezentat soluția cea mai viabilă în acele vremuri critice, când autoritatea normală fusese abolită și când nimeni nu îndrăznea să preia conducerea.

Cum poate și cum trebuie să fie înțeleasă în zilele noastre imaginea preotului ca „părinte"? Aici un mare rol îl joacă aspectul afectiv al relației dintre preot și credinciosul său. Împotrivindu-Se oricărei sete de putere și de exploatare în sens secular, Hristos i-a avertizat pe ucenici să evite folosirea titulaturii de „părinte". „Și tată al vostru să nu numiți pe nimeni pe pământ, căci Tatăl vostru unul este, Cel din ceruri" (*Mt.* 23, 9). Hristos i-a numit pe toți ucenicii Săi „frați". În aceasta constă logica Sa:

„Și Iisus, chemându-i la Sine, le-a zis: «Știți că cei ce se socotesc conducători ai neamurilor domnesc peste ele și cei mari ai lor le stăpânesc; dar între voi să nu fie așa, ci cel ce vrea să fie mare între voi să fie slujitorul vostru, și cel ce vrea să fie întâiul între voi să le fie tuturor slugă. Că nici Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci să slujească și să-și dea viața răscumpărătoare pentru mulți»" (*Mc.* 10, 42-45).

Iisus le spune ucenicilor să nu aibă conducător sau „puternici și mari" (în sens secular) printre ei, oferind propriul Său exemplu, că a venit să slujească și nu să I se slujească. Prin urmare, Hristos nu a căutat să adune în jurul Său reprezentanți puternici și inteligenți, ci slujitori care sunt gata să-i slujească pe ceilalți cu smerenie. A căutat martori și mărturisitori ai Persoanei Sale – „începând de la botezul lui Ioan până în ziua în care S-a înălțat de la noi, să fie împreună cu noi martor al Învierii Lui" (*Fapte* 1, 22).

Limba și vocabularul Evangheliei rămân pe cât de frumoase, pe atât de pline de sensuri, fiind obstacole pentru devierile și falsificările mesajului privitor la slujirea creștină

Hristos a oferit primul exemplu de slujire adevărată spălând picioarele Apostolilor. Deoarece oamenii se încălțau numai cu sandale, picioarele erau pline de praf, astfel că în timpul Mântuitorului era obiceiul de a da vizitatorului apă ca acesta să și le spele. Pare surprinzător un pasaj din Midraș conform căruia stăpânul nu putea cere nici măcar sclavului său evreu ca acesta să-i spele picioarele. Însă, ca un semn de devoțiune, se mai obișnuia ocazional ca ucenicii să spele picioarele învățătorului lor, iar într-o povestire iudaică din Alexandria se spune despre un mire care a spălat picioarele miresei, spunând: „Picioarele tale sunt picioarele mele... un altul să nu ți le spele". Mântuitorul a spălat picioarele Apostolilor:

„Iar înainte de sărbătoarea Paștilor, știind Iisus că I-a sosit ceasul ca din lumea aceasta să treacă la Tatăl, pe ai Săi iubindu-i, până-ntru sfârșit i-a iubit. Știind Iisus că Tatăl pe toate I le-a dat în mâini și că de la Dumnezeu a ieșit și la Dumnezeu merge, S-a sculat de la Cină, S-a dezbrăcat de haine și, luând un ștergar, S-a încins cu el. După aceea a turnat apă în vasul de spălat și a început să spele picioarele ucenicilor și să le șteargă cu ștergarul cu care era încins" (*In.* 13, 1-5).

Se poate vedea în imnografia ortodoxă din timpul Postului Mare că spălarea picioarelor este un semn profetic al umilinței Mântuitorului până la moarte, iar dialogul cu Petru are rostul de a arăta că prin moartea Lui ucenicii Săi se vor împărtăși de viața veșnică. Această întâmplare care arată smerenia și slujirea adevărată este reflectată într-un minunat imn:

„Apropiindu-ne toți cu frică la masa cea de Taină, să primim pâinea cu suflete curate, rămânând cu Stăpânul, ca să vedem cum spală picioarele ucenicilor și le șterge cu ștergarul și să facem precum am văzut, plecându-ne unul altuia și spălând picioarele unul altuia. Că Hristos așa a poruncit Apostolilor Săi,

și mai înainte le-a zis: Așa să faceți. Dar aceasta n-a ascultat Iuda, sluga și înșelătorul"[19].

Întruparea este supremul act de smerenie și slujire:

„Așadar, dacă e vreun îndemn în Hristos, dacă e vreo mângâiere a iubirii, dacă e vreo împărtășire a Duhului, dacă e vreun dor și vreo îndurare, împliniți-mi bucuria de a gândi la fel, de a avea aceeași iubire, un singur suflet, aceeași cugetare. Nu faceți nimic din duh de ceartă, nici din slavă deșartă, ci întru smerenie unul să-l socotească pe altul mai de cinste decât pe el însuși. Nimeni să nu caute doar spre ale sale, ci fiecare și spre ale altora. Aveți în voi gândirea aceasta care era și în Hristos Iisus: Cel Ce dintru-nceput fiind în chipul lui Dumnezeu a socotit că a fi El întocmai cu Dumnezeu nu e o prădare, dar S-a golit pe Sine luând chip de rob, devenind asemenea oamenilor și la înfățișare aflându-Se ca un om; S-a smerit pe Sine făcându-Se ascultător până la moarte – și încă moarte pe cruce ! Pentru aceea, și Dumnezeu L-a preaînălțat și I-a dăruit Lui nume care-i mai presus de orice nume, pentru ca-n numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pământești și al celor dedesubt, și să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu Tatăl" (*Filip.* 2, 1-11).

Viața și moartea lui Hristos au fost parte din această chenoză: prin toate vicisitudinile vieții Sale și prin moarte s-a vădit auto-deșertarea lui Dumnezeu. Spălarea picioarelor de către Iisus constituie un portret dramatic al acestei chenoze. Dacă viețile noastre sunt continue acte de smerenie, atunci ele vor fi vădite în numeroase acte mărunte care descoperă spiritul întregului. Îmi vin în minte cuvintele unui cântec vechi: „Lucrurile mărunte înseamnă mult". Da, lucrurile mărunte din care lipsește orice urmă de mândrie și interes, și care descoperă preocuparea pentru binele tuturor înseamnă mult.

Sfântul Apostol Pavel a scris efesenilor: „și El i-a dat pe unii să fie apostoli, pe alții profeți, pe alții binevestitori, pe alții păstori și învățători" (4, 11). Sfântul Pavel subliniază misterul pascal care este materializat în el ca „poimen", în unire cu Hristos cel suferind; el ține însă să afirme și că Hristos Domnul este Păstorul prin excelență: *tous poimenas kai didaskalous*. Fiindcă nu este decât un singur articol înaintea acestor două substantive, putem să credem că nu este vorba de două funcții separate, ci, mai degrabă, de două aspecte inseparabile ale uneia și aceleiași slujiri. Fericitul Ieronim comentează astfel acest punct: „Păstorul trebuie să fie și învățător-*magister*. Nimeni nu poate în Biserică, oricât de sfânt ar fi, să poarte numele de păstor, fără să fie și învățătorul acelora pe care îi păstorește"[20].

[19] *Oikos* din Utrenia zilei de Joia Mare.

Poimainein cuprinde întreaga activitate pastorală, anume călăuzirea, îndrumarea, protejarea, convocarea, hrănirea, în timp ce *boskein* privește doar esențialul: *hrănirea* turmei. Tocmai datorită lipsei acestui aspect i-a pedepsit Dumnezeu în Vechiul Testament pe profeții care conduceau poporul potrivit dorințelor și obiceiurilor lor, fără a-l hrăni însă cu hrană adevărată.

„Fiul omului proorocește împotriva păstorilor lui Israel, proorocește și le spune: Așa grăiește Domnul Dumnezeu: Vai de păstorii lui Israel, care s-au păstorit pe ei înșiși ! Păstorii nu trebuiau ei oare să păstorească turma ? Dar voi ați mâncat grăsimea și cu lâna v-ați îmbrăcat; oile cele grase le-ați înjunghiat, iar turma n-ați păscut-o. Pe cele slabe nu le-ați întărit; oaia bolnavă n-ați lecuit-o și pe cea rănită n-ați legat-o; pe cea rătăcită n-ați întors-o și pe cea pierdută n-ați căutat-o, ci le-ați stăpânit cu asprime și cruzime. Și ele, neavând păstor, s-au risipit și, risipindu-se, au ajuns mâncarea tuturor fiarelor câmpului. De aceea rătăcesc oile Mele prin toți munții și pe tot dealul înalt; împrăștiatu-s-au oile Mele peste toată fața pământului și nimeni nu îngrijește de ele și nimeni nu le caută. De aceea, ascultați, păstori, cuvântul Domnului: Precum este adevărat că Eu sunt viu, zice Domnul Dumnezeu, tot așa este de adevărat că voi face dreptate; pentru că oile Mele au fost lăsate pradă și fără păstor, oile Mele au ajuns mâncarea tuturor fiarelor câmpului, iar păstorii Mei n-au purtat grijă de oile Mele, ci păstorii s-au păscut pe ei înșiși și oile Mele nu le-au păscut. De aceea, ascultați, păstori, cuvântul Domnului. Așa zice Domnul Dumnezeu: Iată Eu vin la păstori: le voi cere înapoi oile Mele din mâna lor și îi voi împiedica să nu mai pască oile Mele și nu se vor mai paște păstorii pe ei înșiși și voi smulge oile Mele din

[20] *In Ep. Ephes., PL 2G.500.*

gura lor şi ele nu vor mai fi pentru ei o pradă de sfâşiat" *(Iez.* 34, 2-10).

„Şi a zis Domnul către mine: «Ia lucrurile unui păstor nebun; căci, iată, Eu voi ridica un păstor nebun în această ţară care nu va umbla după oaia cea pierdută şi care nu va căuta pe cea rătăcită şi pe cea rănită nu o va vindeca şi nu va hrăni pe cea sănătoasă, ci va mânca pe cea grasă şi îi va smulge unghiile. Vai de ciobanul rău care lasă turma în părăsire! Sabia să lovească braţul lui şi ochiul lui cel drept! Braţul lui să se usuce cu totul, iar ochiul să rămână orb de tot!»" *(Zah.* 11, 15-17).

Inspirat poate de Filon, Origen interpretează: „Eu trebuie să am în interiorul meu pe Păstor Cel Bun care ţine sub conducerea Sa pastorală toate cele care mie mi se par a fi mişcări fără raţiune"[21]. De fapt, reflecţiile patristice au produs adjectivul „pastoral" tocmai cu scopul de a descrie activitatea păstorilor (a clerului), despre care Augustin a spus: „Nu există decât un singur Păstor bun, căci toţi ceilalţi sunt buni în măsura în care sunt uniţi cu Cel bun"[22]. Mai târziu, tot în Apus, papa Grigorie cel Mare a scris *Regulae Pastoralis Liber*, un manual profund, adresat clericilor, cu privire la modul în care trebuie să atingă ceea ce este de neatins.

Pastoralia este, în această lumină, imitarea în esenţă de către un „poimen" a Bunului Păstor, cu scopul de a acorda turmei roadele mântuirii lui Hristos. Dacă un păstor rămâne departe de turmă, atunci atinge ridicolul, aşa cum se arată în citatul de mai sus din *Zaharia*.

Cu mult timp în urmă, un alt autor inspirat al Vechiului Testament scria: „Sârguieşte-te să-ţi cunoşti oile tale şi ia seama la turma ta" (*Pilde* 27, 23). Inspirate de aceste idei, sculptura şi iconografia ne-au lăsat redări ale Bunului Păstor care ating frumuseţea unor opere de artă. Cea mai veche, care apare şi pe pereţii catacombelor din secolele IV-V, este aceea care îl reprezintă pe Orfeu în mijlocul animalelor, ţinând o liră în mână. Desigur, această scenă a fost preluată de la arta păgână, însă tema a fost încreştinată. Astfel, Orfeu care încântă animalele este de fapt Hristos Care atrage fiinţele umane la El. Reprezentări

[21] *In Jerem. comment.* 6, 6.

[22] *Predici 46.*

similare pot fi găsite şi la anumite statui cunoscute sub numele de *kriophoroi* sau *moschophoroi*. *Kriophoros* este numele lui Hermes care ţine un miel pe umeri, un gest ispăşitor pentru eliberarea oraşului. Figura *moschophoros*, care înfăţişează un viţel tânăr adus la sacrificiu, este mai apropiată de ideea jertfei. Şi fiindcă aceste reprezentări au fost atât de populare şi de pline de sens, adânc înrădăcinate în cultura şi conştiinţa lumii greceşti de atunci, arta creştină nu a ezitat să le preia şi să le îmbrace într-un înţeles creştin nou, pentru a putea ilustra parabolele Evangheliei. Aceste teme apar destul de des în frescele din catacombele din Domitilla (secolul II) şi Callixtus (secolul III).

Vocaţia vindecării în faţa adversităţii

În cadrul misiunii preoţeşti partea de vindecare nu a fost niciodată uşoară. Sub acest aspect situaţia preotului este în cea mai mare parte inconfortabilă. Văzând pericolele, indiferenţa şi cinismul unora, el se îngrijorează ca nu cumva starea lor duhovnicească să nu se agraveze şi să se înrăutăţească, având permanent înaintea ochilor ceea ce parohienii nu pot realiza. Şi fără frică sau ruşine, încearcă să găsească momentul cel mai bun pentru a interveni, corecta sau mustra, oferindu-le acestora o excelentă şansă de căinţă şi convertire. Departe de a fi un spectator pasiv, preotul, conştient fiind de adânca responsabilitate pastorală pe care o deţine, nu-şi poate adormi conştiinţa fără a lua cele mai potrivite măsuri. Astfel, rugându-l pe Dumnezeu ca să-l ajute şi să-l protejeze în activitatea sa, el porneşte în îndrăzneaţa misiune de câştigare a sufletelor.

Sfântul Ioan Damaschin s-a aflat într-o situaţie similară vizavi de eretici. Însărcinat de Petru, episcopul Damascului, să scrie un *libellus* împotriva monofiziţilor, el s-a adresat acestora cu grijă şi cu conştiinţă pastorală adâncă, însă şi cu observaţii aspre. A adresat lucrarea iacobiţilor vorbitori de limbă arabă, care l-au chemat să fie episcop de Daraia. Cititorul poate vedea în această operă un remarcabil tratat în care suferinţa Sfântului Ioan, datorată erorilor monofiziţilor, este combinată cu o expunere lucidă a credinţei ortodoxe. Întreaga compoziţie rămâne un model pentru orice tip de intervenţie pastorală din timpurile moderne:

„Răul este îngrozitor, însă cel care suferă de pe urma lui merită milă. Urăsc rana, dar tratez membrul suferind până când acesta devine din nou perfect sănătos. Folosesc toate mijloacele în acest scop, găsesc altele noi pentru tratarea lui, rugându-l, în același timp, pe Dumnezeu să fie ajutorul meu, fiind sincer motivat de dorința de a-l ajuta pe compatriotul meu, al cărui nume îl port. Dacă, până în final, reușesc să-l readuc la sănătate, atunci meritul este, cu siguranță, al Celui care dă toate, al lui Dumnezeu. Dar chiar dacă nu-l conving, am realizat un lucru dureros. Desigur, sufăr pentru el. Deocamdată evit orice contact, astfel ca răul să nu fie transmis și mărit. Nu sunt înspăimântat, la fel ca și profetul, însă am întrerupt cu mare durere discuția cu el. Totul depinde în întregime de el: și boala, și acceptarea tratamentului. Aceste gânduri mă covârșesc atunci când scriu aceste rânduri. Nu dorința de dispută, nici râvna și nici simpla dorință de mustrare sau setea de apărare sau vreun gând de a-mi atrage mie însumi laudă. Ci doar milostenia, motivată de dorința divină de a-l ajuta pe aproapele meu. Profetul spune: «Am voit să vindecăm Babilonul, dar nu s-a vindecat ! Lăsați-l și haideți să mergem fiecare în țara noastră» (*Ier.* 51, 9). Dumnezeu ne-a însărcinat cu această datorie: de a consola, a instrui, a-i ajuta pe alții prin conversații, a căuta frumusețea, a săpa și a însămânța pământul cu cuvântul lui Dumnezeu, a vindeca păcatul. Noi numim producerea de fructe rele ariditate, la fel spunem și despre un cântăreț fără de glas că este cacofonic: «Că, vai mie, dacă nu voi binevesti Evanghelia» (*I Cor.* 9, 16)”[23]

Rămânând obiectiv, fără a adopta un punct de vedere agresiv, Sf. Ioan Damaschin prezintă grija sa principală: menținerea adevărului și reîntoarcerea monofiziților la Biserica cea una și apostolică. Nu este politicos și amabil să vezi pe cineva plimbându-se pe o stâncă periculoasă și să nu intervii, spunând: „Păzește-te, e periculos !”

[23] F. Diekamp a publicat „Contra Nestorianus” și prima parte din „Contra Jacobitas” în *Tübinger Theologische Quartelschrift*, 83.560-595. Aceste opere nu apar în ediția lui Migne.

Poimen și Poimantike

Poimen și *poimantike* derivă dintr-un vechi cuvânt grecesc, folosit de Homer[24] pentru a se referi la o persoană care posedă propria iarbă pentru hrană (adică proprietarul oilor, conducătorul).

În Biserica veche nu a existat o disciplină definită a teologiei pastorale. Episcopii și cei responsabili pentru pregătirea viitorilor preoți dădeau instrucțiuni în termeni generali cu privire la modul în care urmau să slujească și să boteze. Găsim o astfel de abordare în așa-zisele *Epistole pastorale* ale Sfântului Pavel al cărui exemplu a fost preluat, mai apoi, și de ceilalți Părinți ai Bisericii primare. Sfaturile lor cu privire la cum poți să devii un ghid competent și eficient al sufletelor și al Bisericii constituie o permanentă sursă de inspirație și un punct de referință pentru toate generațiile.

Imaginea păstorului a fost preluată de la o analogie adânc înrădăcinată în sociologia orientală și care a fost elaborată în Vechiul Testament, unde ea desemnează relația intimă dintre popor și Dumnezeu. Apogeul a fost atins în Noul Testament, unde păstorul și oile sunt văzuți ca o entitate inseparabilă. Se are în vedere atât aspectul regesc (simbolism frecvent întâlnit în Orientul antic), cât și cel clasic, al păstorului rustic a cărui autoritate pretinde de la turmă o ascultare desăvârșită, dar a cărui purtare de grijă poate să fie atât de mare încât să ducă chiar la sacrificarea propriei vieți pentru turmă. Ambele aspecte se potrivesc lui Dumnezeu. Acesta – Păstorul – dorește binele și mântuirea poporului Său. Astfel El mandatează pe alți „păstori” ca să mântuie poporul lui Israel, cel ales și iubit. Mai târziu trimite pe ucenici, pe Apostoli și pe urmașii acestora pentru a vedea și purta de grijă celor care cred în El. Mai mult decât atât, trimite și pe Fiul Său iubit, ca Păstor prin excelență, pentru a împlini promisiunile date în Vechiul Testament cu privire la venirea lui Mesia ca Dumnezeu și Păstor (*Iez.* 34, 10-16; *Is.* 40, 11). În aceasta constă întreaga taină a Întrupării.

Putem vedea că *pastoralia* și viața spirituală în Hristos sunt inseparabile, alcătuind o unitate. Ele constituie o entitate atât

[24] *Odiseea* 4,87 și 10,122.

timp cât se menține în locul cel mai intim al ființei preotului – sufletul – unirea cu Dumnezeu. Prin urmare, *pastoralia* nu este o metodă sau tehnică de inspirație umană, nici o terapie psihologică sofisticată, ci, mai degrabă, un mod de colaborare cu lucrarea mântuitoare a lui Dumnezeu. Este o greșeală să punem această datorie doar pe seama clerului. Fiecare creștin botezat are responsabilitatea să urmeze întreaga cale întru creșterea, siguranța și progresul său și al tuturor în Hristos.

Această turmă nu trăiește într-un loc fix, într-o parohie anume. Preotul trebuie să fie oriunde se află vreo oaie care trebuie găsită. Trebuie să notăm modul cum, în epoca popoarelor migratoare și a formării noilor etnii, în urma invaziilor barbare, Părinții apuseni au sesizat importanța atingerii a ceea ce pare de neatins[25].

Termenul „păstor", așa cum este el folosit în această carte, înseamnă deținerea tuturor calităților unui păstor neplătit, gata să plece cu turma sa, să-și conducă oile de la pământul arid la pășunea mănoasă cu apă și iarbă verde. Prin această folosire metaforică a noțiunii de „păstor" se punctează și caracterul migrator al misiunii preoțești. La început, după ieșirea din Egipt, când poporul evreu traversa pustietățile Sinaiului, îndreptându-se spre țara mai fertilă și mai bogată a Canaanului, Dumnezeu-Păstorul mergea înaintea poporului, conducându-l spre pășuni mai bune, spre Țara Făgăduinței. În timpul acestei peregrinări a avut loc drama infidelității poporului față de Dumnezeu. Această imagine apare în cartea lui *Osea*: „Dar Eu sunt Domnul Dumnezeul tău din Țara Egiptului încoace și să nu cunoști alt dumnezeu decât pe Mine, și în afară de Mine nu este izbăvitor. Eu te-am cunoscut pe tine în pustiu și în pământ uscat ți-am dat pășune ! Dar cu cât ei aveau pășune, cu atât mâncau mai mult, iar după ce se săturau, inima lor se semețea. Pentru aceasta ei M-au uitat" (13, 4-6), și din nou mai departe în *Psalmi*: „Povățuit-ai ca pe niște oi pe poporul Tău, cu mâna lui Moise și a lui Aaron" (76, 19).

---

[25] AMBROZIU, *De officiis ministrorum, Epist. 63 ad Vercellensem Ecclesiam, PL* 18.23-184, 1188-1220; GRIGORIE CEL MARE, *Regula pastoralis, PL* 77.13-128; ISIDOR DE SEVILLA, *Sentintiae, De Ecclesiasticis officiis, PL* 83.535-738; 737-926.

Candidatul la preoție

Părinții consideră că „a fi plin de Duh Sfânt" este o calitate necesară care se cere candidatului la preoție. Darurile și virtuțile nu pot rămâne ascunse în inima omului. Întreaga viață a preotului bun nu este decât o iradiere a comorii care există în interiorul său, anume Sfânta Treime. El transmite această comoară și sufletelor acelora care doresc cu nerăbdare să primească aceste daruri pe care Dumnezeu le-a dat preotului. Sfântul Vasile a accentuat responsabilitatea care revine preotului de a le împărtăși credincioșilor: „Sufletele care au pe Duhul Sfânt în ele, care sunt iluminate de Acesta, fiind numiți și cunoscuți ca oameni spirituali, comunică harul lor și celorlalți"[26].

Slujitorii adevărați și laicii credincioși mărturisesc pe Hristos în toate circumstanțele, nu doar în cele favorabile, ci și în vremurile mai grele și în timpurile persecuțiilor. Textele postapostolice atestă acest fapt. Astfel, *Epistola către Filipeni* scrisă de Sfântul Policarp prezintă o mărturie mult mai veche despre Ignatie al Antiohiei și despre epistolele scrise de către acesta pe drumul spre Roma, sub paza gărzilor. Policarp face aluzie, chiar la începutul epistolei sale, la receptarea scrierilor lui Ignatie și a altor scriitori apostolici de către Biserica din Filipi:

„M-am bucurat mult împreună cu voi, în Domnul nostru Iisus Hristos, că ați primit pe următorii dragostei celei adevărate și ați însoțit, cum se și cădea vouă, pe cei încărcați cu lanțuri vrednice de sfinți, care sunt diademe ale celor ce au fost cu adevărat aleși de Dumnezeu și de Domnul nostru. M-am bucurat și că rădăcina trainică a credinței voastre, vestită în timpuri vechi, dăinuiește până acum și rodește în Domnul nostru Iisus Hristos, Care a suferit pentru păcatele noastre, mergând până la moarte"[27].

Astăzi, preotul se întreabă destul de des pe sine însuși: „Cine sunt eu ?" Este un pas promițător; este un efort de descoperire, nu a unei nebuloase, ci a adevăratei identități a slujitorului sacerdotal într-o epocă de luptă, când există o atitudine mai puțin decât prietenoasă față de el, atitudine care a atins, cel puțin în unele țări, punctul unui anticlericalism deschis.

---

[26] *Despre Sfântul Duh, PG* 32.109.
[27] I, 1-2.

Totodată, notăm o anumită descurajare printre congregațiile creștine, cât și dorința de a părăsi tipul clasic al slujirii în favoarea acordării unui rol mai activ, social, preotului, urmând mișcările populare curente. Întâlnim o varietate de opinii cu privire la modul în care trebuie să fie clericul modern. Fiecare creează o imagine conformă cu propria sa viziune, astfel că se produce atât confuzie, cât și frustrare. Dacă îl întrebăm pe omul de pe stradă cum ar dori el să fie preotul, am primi o mulțime de răspunsuri. Unii ar dori să fie mult mai social, mai activ, mai implicat în problemele curente, fără să se ocupe, desigur, de viața *lor* morală. Alții ar dori ca preotul să se ocupe mai mult de cei săraci, de cei singuri, neprotejați și abandonați; pe scurt, ar dori să-l vadă mai mult afară, în lume, și mai puțin la altar, să fie prezent peste tot, în lupta pentru dreptate, pentru pace, pentru drepturile omului etc., și mai puțin hieratic; să poată fi contactat ușor, să fie o persoană disponibilă.

Alții se opun autorității tradiționale a preotului, preferând ca acesta să nu se exprime *ex-cathedra* cu privire la rău, iad sau Judecata de Apoi. Ei vor ca preotul să fie în vârful piramidei lor, să fie jovial, plăcut, accesibil și prietenos. Numeroși preoți ar aproba această viziune, fiind înclinați spre o slujire „modernă", aprobând mai mult aceste acțiuni orizontale ale preoției, decât cele verticale. Unii preoți tresar atunci când aud cuvinte sau sloganuri precum: frăție, egalitate, comuniune, a fi omenos și a înțelege slăbiciunea umană, a fi, mai degrabă, prieten al păturii de jos, decât al păturii politice conducătoare, nerăbdător față de reforme și schimbare, următor al tendințelor zilei, în dialog cu lumea, om al compromisurilor, săritor la nevoile oamenilor. Și aceasta nu e totul, fiindcă un pustnic a afirmat odată: „Am două urechi, cu una să ascult ceea ce-mi spune lumea, cu cealaltă să ascult ceea ce ea nu spune !" De fapt, sunt multe alte evaluări care nu au fost expuse, limitându-ne doar la aceste câteva.

În toate cazurile mai sus prezentate, s-a pierdut ceva din vedere: se caută, pe o cale disproporționată, ca preotul să fie prea aproape de lume, rezultatul obținut fiind acela că slujirea se îndepărtează prea mult de obiectivul ei principal. În cazul în care continuă să abordeze cu prioritate răul și boala din lume, preotul încetează de a mai fi un „trimis al lui Dumnezeu", transformându-se într-un director social, într-un terapeut, sociolog sau umanist.

Preotul poate fi un ajutor în toate aceste domenii doar dacă rămâne credincios misiunii date lui, adică dacă își păstrează propria identitate. Va fi atunci capabil să-i ajute pe alții în nevoi, pe cei ce greșesc și pe cei oprimați. Își va exercita terapia duhovnicească cu bucurie, radiind simplitate și smerenie. Oamenii sunt de-a dreptul plictisiți de atâtea agenții umanitare. Astfel, ei caută, mai degrabă, misterul care se ascunde în spatele vieții pământești, mesajul altor lumi. Ei așteaptă de la preot să le arate „drumul" spre Dumnezeu, spre o pace interioară și o securitate durabilă. Ei cer preotului să rămână doar „omul lui Dumnezeu", mesager al Cuvântului atemporal, distribuitor al adevăratei Pâini a Vieții, aducător al cerului pe pământ. Ei îl vor ca ambasador al eternului și al absolutului.

Lumea actuală își trăiește temporalul și este nemulțumită. Există o teamă și angoasă constante, insecuritate și goliciune spirituală. Mulți se opresc și rămân la senzualul de toate formele, în deșertăciune și coruptibilitate. Deziluzionați, se reîntorc la preot, văzând în el o personificare a sfințeniei, a absolutului. Fără absolut, ca linie de referință în viața aceasta pe pământ, nu putem afla sens. Plăcerile lumești nu ne dau acest sens al vieții. De aceea, ne întoarcem la cei de lângă noi, care încarnează ideea absolutului, chiar dacă ei, ca persoane, sunt nevrednici, fragili sau mediocri. Ne întoarcem la preoți, care, mai mult decât alții, pot demonstra prin slujirea lor că, în ciuda tuturor contrariilor, noi putem trăi cu credință și speranță pe acest pământ copleșit de atâtea taine.

Eșecul înregistrat în viața modernă (bazată mai mult pe valori materiale, decât spirituale) de a găsi fericirea a dus la apariția în lume a unor persoane care navighează pe oceanul acestei vieți fără să aibă nici o direcție sau idee călăuzitoare. Astfel, asistăm la o sete crescândă pentru o viață împlinită pe plan duhovnicesc. Aceasta se face simțită din ce în ce mai mult de către tineretul nostru alienat. Dezamăgiți de temporal și efemer, ei se întorc către sursa Absolutului, căutând semne ale prezenței sale în reprezentanții ei pe pământ. Aceasta este contribuția cea mai mare pe care poate să o aducă preotul: să mărturisească prezența Absolutului și să-l facă accesibil. Însă ei nu vor veni la

preot dacă acesta va înlocui datoriile misiunii sale cu alte griji, temporale, socio-politice, pământești. Într-un univers afrodiziac, abstinența, castitatea, asceza și auto-disciplina propovăduite de preot pot convinge pe cei slabi și ezitanți că perfecțiunea evanghelică nu este o viziune simplă și utopică, ci, datorită ajutorului pe care ni-l dă viața liturgică, una realizabilă, în ciuda naturii noastre căzute.

Dacă mai există laici care practică abstinența și castitatea pre-natală și fidelitatea matrimonială, atunci aceasta se datorează impactului și exemplului puținilor creștini devotați și puținilor preoți buni care transmit celorlalți pace interioară și bucurie. Exemplele lor încurajează numeroși laici să devină mai dăruitori, să-i servească pe alții în loc să fie ei slujiți, creând, astfel, o atmosferă pură în societatea poluată. Fără ființe umane de acest tip, care să întrupeze în interiorul lor Absolutul, nici o predică nu ar da roade. Chiar mai rău, trupul și materia ar birui spiritualul. Fiecare ar putea să înceapă să creadă, atunci când în ființa sa trupul ajunge să guverneze, că spiritul este neputincios. În acel moment ar putea apărea la mulți un declin și o pierdere a libertății. Spiritualitatea și virtuțile își au locul lor în cadrul acestei planete „refractare”, și aceasta datorită sfinților ca slujitori eroici ai lui Dumnezeu. Ei au demonstrat în cel mai elocvent și mai convingător mod că Evanghelia nu este o oarecare învățătură plăcută, ci o cale a vieții, concretă, plauzibilă.

Oricare ar fi sentimentele față de clerici, fiecare om poartă în interiorul său o stimă adâncă pentru statutul acestora. Astfel, oameni seculari ar putea să mărturisească unui preot competent multe secrete pe care ar ezita să le împărtășească chiar și soțului sau soției. Aceasta se întâmplă deoarece, ca să spunem așa, preotul stă, într-un fel, deasupra a tot ce înseamnă nivel uman. Mai trebuie spus că laicii, oricât de indiferenți ar fi din punct de vedere religios, doresc ca preotul să fie deasupra lor, cu o purtare impecabilă, nefăptuind lucruri pe care le fac toți oamenii. Dacă descoperă ceva rău la preot, nu i-o vor ierta, deși ei înșiși pot fi răutăcioși și necinstiți.

Iar acum despre statutul preotului: oricât de prietenos și social ar fi în relațiile cu oamenii, un slujitor hirotonit este împuternicit cu o harismă dată lui de Dumnezeu. Posedă o *dynamis*, în termeni biblici o *exousia*, ceea ce înseamnă atât putere,

cât și autoritate – *potestas, licentia*. Când Iisus l-a vindecat pe paralitic, a voit să arate că posedă puterea de a ierta și păcatele. La iudei doar Dumnezeu putea realiza acest lucru. În creștinism apare un paradox: Dumnezeu încredințează această putere lui Hristos și, în consecință, Apostolilor și succesorilor acestora.

„Dar ca să știți că putere are Fiul Omului pe pământ să ierte păcatele – i-a zis atunci slăbănogului –: «Ridică-te, ia-ți patul tău și mergi la casa ta !» și ridicându-se, s-a dus la casa sa. Iar mulțimile, văzând aceasta, s-au înspăimântat și au slăvit pe Dumnezeu, Cel ce dă oamenilor o astfel de putere” (*Mt.* 9, 6-8).

Punerea mâinilor, *cheirotonia*, împreună cu o rugăciune epicletică dăruiește slujitorilor sacerdotali harul Duhului. Acest dar constituie un *signum distinctivum*, o putere spirituală, *spiritualis potestas*, care îl diferențiază pe preot de restul lumii. Nu trebuie folosită în mod egoist, ci în beneficiul și slujirea turmei. Ea stabilește o relație specifică între Dumnezeu și preot, relație prin care aceste daruri sunt reînnoite și direcționate în mod corect:

„De aceea te îndemn să reînsuflețești harul lui Dumnezeu care este în tine prin punerea mâinilor mele” (*II Tim.* 1, 6). „Căci putere veți primi prin venirea peste voi a Sfântul. Duh și-Mi veți fi Mie martori în Ierusalim și în toată Iudeea și Samaria și până la marginile pământului” (*Fapte*1, 8).

Pavel scrie lui Timotei că harisma acordată este definitivă, având un caracter indelebil, pentru că îl angajează pe cel care a primit-o pentru întreaga sa viață, și nu doar pentru o perioadă limitată. „Iar dacă nu-I suntem credincioși, El ne rămâne credincios – fiindcă El nu se poate tăgădui pe Sine” (*II Tim.* 2, 13).

CAPITOLUL 4

Sfântul Ioan Gură de Aur și preoția

Deși scris între anii 381 și 385 în Antiohia, tratatul Sfântului Ioan Gură de Aur *Despre preoție*[28] și-a păstrat până azi caracterul relevant pentru oricine caută cu seriozitate chipul ideal al slujitorului. Preotul hirotonit este prezentat ca o persoană cu calități psihologice deosebite și o trăire interioară adâncă, oferind astfel un model prin caracterul și activitatea sa.

O slujire în adevăr – ontologic – nu în aparență

Mai întâi, slujirea trebuie să fie cu adevărat slijire, nu doar din punct de vedere ontologic, nu doar să dea impresia aparentă că este astfel. Există o aparență exterioară fenomenală, apoi mai există și o realitate interioară, incoerentă, care, uneori, nu concordă. Ultima se obține prin frica de Dumnezeu, prin rugăciune constantă, sfințenie adevărată și prudență excepțională în conducerea turmei, mai ales în ceea ce privește pe văduve și fecioare, cât și pe alți credincioși cu probleme, credincioși încredințați lui de către Dumnezeu[29]. Mare valoare se acordă slujirii

[28] Cărțile 1-6; *PG* 48.623-692.
[29] *Ibid.*, Cartea 3, 16-17; *PG* 48.654-660.

Cuvântului lui Dumnezeu. Nu este numai un simplu dialog între două persoane; una dintre ele este de fapt un „trimis al lui Dumnezeu", un profet, un părinte, prieten și frate desemnat și confirmat de Sfântul Duh. Aceasta nu înseamnă că slujitorii trebuie să se bizuie doar pe asistența infailibilă a lui Dumnezeu. Ei trebuie să și citească, să mediteze, să învețe să observe și să-și îmbogățească experiența prin analize critice ale acelor evenimente care au loc în societatea în mijlocul căreia trăiesc. Făcând aceasta, ei nu trebuie, desigur, să se lase amestecați în zvonuri sau zguduiți de bârfeli răutăcioase.

Delicatețea extremă a acestei responsabilități este ilustrată deseori prin teama Părinților Bisericii că ar putea ajunge să fie hirotoniți oameni nevrednici. Încă din Biserica primară putem vedea cazuri deplorabile în care persoane dubioase au primit această Taină a Preoției. Părinții au accentuat gravitatea absolută a slujirii preoțești, atenționând, totodată, pe cei hirotoniți să nu considere harul primit drept o putere omenească și un privilegiu sau câștig personal. Preoția este o vocație sfântă care, o dată primită, trebuie să răspundă multor cerințe. Este legată de o anumită deșertare de sine și de o *diakonia* a vindecării, de o purtare de grijă și alinare a suferințelor ființelor omenești, de căutare a mântuirii și a sănătății spirituale a acestora. Preotul trebuie să poarte în mod constant un război duhovnicesc dacă dorește să nu fie surprins de o scădere a competenței duhovnicești, rezultată de pe urma neglijării îndatoririlor.

În tratarea unei probleme atât de importante, nu ne vom limita la întrebări ecleziologice, ci vom examina și implicațiile duhovnicești. Este un fapt cunoscut că încă din Biserica primară au fost prețuite contemplația și tăcerea. Sfântul Ignatie al Antiohiei le scria în anul 107 efesenilor: „Cu cât veți vedea pe un episcop tăcând tot mai mult, smerit, cu atât să aveți mai multă stimă pentru el". De asemenea, le scria și filadelfienilor: „Am fost uimit de farmecul său. Fiind tăcut, el poate face mai multe decât aceia care sporovăiesc". Au apărut un număr mare de studii privitoare la slujirea creștină și la slujitori, însă Sfântul Ioan Gură de Aur, primul care a scris un tratat despre preoție, nu a intenționat ca acesta să fie aplicat literal în epocile următoare, ci ca generațiile viitoare să-l aplice conform cu cerințele fiecărei epoci, luând în considerare noile evoluții, fără să se raporteze

exclusiv la mentalități de mult dispărute. Noi trebuie să medităm, mai degrabă, la principiile care l-au inspirat pe marele patriarh al Constantinopolului, la felul în care a definit el slujirea creștină, precum și viața duhovnicească, interioară a preotului. Aceste principii, fundamentate pe Sfânta Scriptură, sunt valabile și astăzi, așa cum au fost valabile și ieri. Hrisostom definește slujirea drept o activitate de deșertare de sine ca urmare a unei mari iubiri. El deduce aceasta din pasajul Evangheliei în care Iisus conferă lui Petru, datorită marii iubiri a acestuia, responsabilitatea pentru turmă. Hristos nu-i spune: „Postește, veghează ziua și noaptea, protejează văduvele și orfanii", ci, mai degrabă, îi spune: „Paște turma Mea". Virtuțile ascetismului au ca prim scop atingerea perfecțiunii personale, în timp ce slujirea preotului are ca țel principal interesul pentru toate persoanele, făcându-se, astfel, din practicarea carității principala constituentă a acesteia[30].

Virtutea adevărată a preotului este aceea care are un aspect comunitar, care aduce o contribuție la binele general, urmându-se exemplul lui Hristos Care nu a lucrat decât pentru unitatea tuturor, necăutând satisfacerea propriilor Sale dorințe și plăceri. „Că și Hristos n-a căutat plăcerea Sa, ci, precum este scris: «Ocările celor ce Te ocăresc pe Tine au căzut asupra Mea»" *(Rom.* 15, 3). „Cel care practică ascetismul – adaugă Sfântul Ioan Gură de Aur – este folositor numai sieși, pe când urmările bune ale activității pastorale se extind asupra tuturor." Bineînțeles, oricine împarte bunurile sale săracilor sau este gata să apere în procese pe cei cărora li s-a făcut nedreptate este folositor aproapelui, însă, potrivit Sfântului Ioan Gură de Aur, slujirea pastorală depășește serviciile sociale, la fel cum și sufletul are mai mare valoare decât trupul.

Un om pentru ceilalți

Conform acestei gândiri, Sfântul Ioan Gură de Aur definește preotul ca pe un om pentru ceilalți, aflat exclusiv în slujba celorlalți, slujirea sa fiind, în primul rând, de natură duhovnicească. La Liturghia euharistică preotul se roagă pentru întreaga lu-

[30] *Despre preoție* 2, 5; *PG* 123.

me. El este un garant al primirii de către credincioși a Tainelor necesare mântuirii lor (Botezul, Euharistia, Taina iertării păcatelor). De asemenea, el este și un om al cuvântului, un învățător. Din acest motiv trebuie să mediteze asupra Scripturii ziua și noaptea. Sfântul Ioan Gură de Aur dă un exemplu cu privire la pasiunea pentru cuvântul lui Dumnezeu. El rupea din timpul stabilit pentru luarea mesei pentru a studia Scriptura, fiindcă, ne spune biograful său Paladie, se simțea întru totul răspunzător în fața poporului pentru Sfânta Scriptură, astfel ca nici o parte din ea să nu rămână necunoscută acestuia. El este, alături de Fericitul Augustin, cel care ne-a lăsat cele mai numeroase omilii. Știm că locuitorii din Antiohia, creștini sau păgâni, ascultau cuvântările sale cu fervoare religioasă. La fel se va întâmpla și în Constantinopol. Acelui preot care se pregătește asiduu pentru predicile sale Dumnezeu îi dă și credincioși care să-l asculte și să le urmeze.

Virtutea principală a preotului este iubirea de oameni, fiindcă cel care iubește oamenii iubește și pe Dumnezeu. Preotul trebuie să poată spune împreună cu Sfântul Pavel: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine" *(Gal.* 2, 20). În dăruirea sa totală pentru alții (care este de fapt chiar natura slujirii sale), se rezumă toate celelalte virtuți pe care Sfântul Ioan Gură de Aur le cere tuturor acelora care doresc să primească Taina Hirotoniei: viața sfântă, smerenie și răbdare. În *Tratatul despre preoție*, care îi privește atât pe preoți, cât și pe episcopi, Sfântul Ioan Gură de Aur nu spune nicăieri că celibatul este o condiție pentru preoție. Într-adevăr, clericii erau căsătoriți. Însă practicând personal viața monastică și fiind autorul unui impresionant număr de scrieri despre feciorie, idealul său era, de fapt, celibatul, aceasta datorită faptului că oferă o mai mare disponibilitate pentru slujirea celorlalți.

Căsătorit sau nu, preotul, în viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur, este trimis în lume și trăiește printre oameni la fel ca și aceștia. El este altfel decât călugărul care duce o viață în afara lumii și care este preocupat exclusiv de sine însuși. Datorită faptului că monahii nu au fost educați în virtuțile sociale și în relație cu ceilalți semeni, Sfântul Ioan Gură de Aur este de părere că deseori ei nu sunt preoți buni. Preotul și episcopul, spune el, trăiesc aceeași viață ca oricare altul și este cunoscut că

viața cenobitică (adică trăită în comunitate) implică numeroase riscuri și pericole[31].

„Trebuie să acordăm preoția unor oameni deja afundați în grijile lumești ? – întreabă Sfântul Ioan Gură de Aur. Un asemenea gând nici să nu intre în mintea voastră. Trebuie să alegi omul care se poate integra în lume și care totodată să-și mențină, cu toate activitățile sale, puritatea, pacea, sfințenia, milostenia, postul și toate virtuțile vieții monastice. El trebuie să aibă numeroase resurse, reînnoindu-le prin rugăciune neîncetată." Aflăm în scrierile Sfântului Ioan Gură de Aur numeroase alte afirmații care constituie pentru noi, cei din zilele de azi, semne de atenționare, în special observații cu privire la alegerea episcopilor și a preoților, cât și la serviciile para-liturgice ale femeilor. În ceea ce privește alegerea clerului, Sfântul Ioan Gură de Aur se plânge de influențele de ordin personal sau de grup care deseori se interpun în numirea preoților și care produc multe necazuri Bisericilor. De fapt, singurul lucru care ar trebui luat în considerare pentru numirea unui candidat este suma virtuților sale și binele comun.

Sfântul Ioan Gură de Aur respinge ferm ideea hirotonirii femeilor. „Legea divină – spune el referindu-se la *I Corinteni* 14, 34 – le îndepărtează pe femei de la slujba preoției, dar ele caută să intre prin alte mijloace. Și pentru că singure nu pot face nimic, fac totul prin alții; și au ajuns să aibă atât de mare putere, încât pot să numească și să dea afară pe episcopi. Am auzit chiar pe cineva spunând că femeile sunt atât de sigure pe ele, încât îi mustră pe episcopi mai amarnic decât își mustră stăpânii slugile"[32].

Slujirea preotului: tămăduire, îndreptare, convertire

Sfântul Ioan Gură de Aur nu face economie de cuvinte când examinează complicatul proces al vindecării, corectării și convertirii sufletelor bolnave. Observațiile sale indică un păstor experimentat și silitor:

[31] *Ibid.* 6, 5; *PG* 48.682d.
[32] *Ibid.* 6, 11-12; *PG* 48.687 și 3, 9; *PG* 48.655.

„Este nevoie de un mare tact astfel încât bolnavii să poată fi convinși să se supună de bunăvoie tratamentului propus de preot; și nu doar atât, ci să le fie și recunoscători pentru tratament. Dacă cineva se luptă atunci când este legat (pentru că încă mai dorește să aleagă aceasta), atunci își face suferința și mai mare. Și dacă ignoră cuvintele care taie precum oțelul, atunci el își mai adaugă încă o rană prin disprețul său și intenția de vindecare devine ocazia unei mai serioase boli. Pentru că nu există om care să vindece pe cineva fără voia aceluia.

Ce ar trebui să facem atunci ? Dacă acționezi prea încet pentru acela care are nevoie de o operație, și dacă nu faci o tăietură destul de adâncă, așa cum ar fi nevoie, atunci mutilezi, nu distrugi cancerul. Dar dacă faci necesara incizie fără pic de milă, atunci, deseori pacientul, în disperare pentru boala sa, aruncă toate dintr-o dată, medicamente și bandaje, și se aruncă prompt pe sine peste o stâncă, «sfărâmând jugul și rupând cătușele» (*Ier.* 5, 5). Ți-aș putea vorbi de mulți care au fost azvârliți în mare mizerie, deoarece au fost chemați să plătească întregul preț al păcatelor lor"[33].

[33] *Ibid.* 2, 3; *PG* 48.143.

CAPITOLUL 5

Oficiul liturgic și pastoral al preotului

Toate componentele sunt de importanță egală

Nu este de recomandat să se împartă sau să se gradeze preoția în variatele ei funcții și categorii, spunând că una este mai importantă decât celelalte. Toate sunt necesare, toate alcătuiesc împreună o unitate indivizibilă. Dacă funcția liturgică a preotului este uneori exagerată de către unii teologi, aceasta nu înseamnă că unica și exclusiva datorie a preotului este limitată la slujirea permanentă, ziua și noaptea. Dar înainte de toate, ce este rugăciunea ? Este ea doar o simplă mijlocire și slujire zilnică sau, nu cumva, implică toate aceste componente liturgice și o acțiune viitoare și o confirmare a conținuturilor lor ? Desigur, Liturghia este actul central al slujirii, dar există și o altă liturghie, *liturghia după Liturghie**, exprimată în acte concrete. Tendința actuală este să se dea o atât de mare importanță comportamentului moral și asistenței umane, încât se acordă o prea

* Vezi: IOAN BRIA, *The Lithurgy after the Lithurgy,* Geneva, WCC Publications, 1996; *ID., Liturghia după Liturghie,* Ed. Atena, București, 1996. [n. tr.]

mică importanță slujirii liturgice. Astfel, oamenii așteaptă de la noi să fim decenți, amabili cu cei din preajma noastră, generoși cu cei care ne sprijină, și aceasta este totul. Prin urmare, avem un laicat care nu este deloc implicat în viața liturgică a Bisericii. Eu sunt ultimul care să afirm că Dumnezeu nu este slujit cu adevărat atunci când îți ajuți aproapele, însă dacă se ajunge ca umanitarismul să înlocuiască slujirea liturgică, atunci el devine slujire a creaturii, în loc de slujire a Creatorului. Este o situație greșită, nu-l putem sluji pe aproapele până nu-L slujim, mai întâi, pe Dumnezeu. Cel Care ne cheamă mai întâi este Dumnezeu, iar noi suntem datori să stăm în sanctuarul Său.

Distinct în caracterul lui liturgic și cel pastoral

Este evident că dacă Biserica primară nu ar fi avut grijă ca slujirea liturgică să rămână principala ei datorie, ea s-ar fi schimbat într-o simplă piesă de decor și nimeni nu ar mai fi auzit azi ceva de ea. Iar faptul că există astăzi în parohiile noastre un număr atât de mare de creștini care nu participă la viața liturgică a Bisericii are drept principală cauză neglijarea de către preoția noastră a datoriei de a propovădui. Există o mare diferență între preoția creștină și cea din alte religii. Slujirea în cadrul celorlalte religii tinde să se limiteze la zidurile templelor, la altar sau sanctuar, grija precumpănitoare fiind rugăciunea. Este relativ puțin cunoscut în afara creștinismului aspectul pastoral al clericului. Preoția creștină este de tip nou, modelată după exemplul lui Hristos Care a armonizat nevoile sufletești cu cele ale trupului. El i-a trimis pe ucenici să propovăduiască și să vindece; a însărcinat Biserica să aibă grijă de oile Sale, să-l privească pe om ca pe un întreg. Ființa omenească, dihotomică, formată din trup și suflet, are nevoințe materiale și duhovnicești, iar un preot trebuie să le aibă în vedere pe ambele. Un stomac flămând nu este capabil să asculte predicile noastre. În acest context este de real folos să se citească parabola Samariteanului milostiv. Aici, un preot și un levit, considerând că datoria lor principală este rugăciunea, l-au neglijat deliberat pe un biet rănit. Ei au considerat principala lor funcție ca fiind cea preoțească; pe primul loc în concepția lor se situa slu-

jirea la Templu, iar asistența socială au trecut-o pe cel din urmă plan. Samariteanul milostiv nu s-a gândit că poate pierde timp legând rănile celui căzut pe marginea drumului. Fără ezitări, s-a oprit de pe cale pentru a acorda ajutor și a-l duce pe rănit la un han. Hristos a lăudat acest exemplu, arătând că sunt momente când asistența de acest tip este mai importantă decât datoria formală de slujire liturgică.

Slujirea liturgică nu va rămâne niciodată neapreciată

Oficiind regulat slujbele bisericești, preotul va fi de un real folos turmei păstorite, chiar dacă aceasta nu va putea, datorită programului de muncă încărcat, să participe la utrenii și vecernii. Am convingerea că acolo unde Liturghia este oficiată cu evlavie și, înainte de toate, astfel ca ea să fie înțeleasă de către credincioși, nu va exista nici o diminuare a aprecierii din partea acelora care participă la ea. Numeroase persoane afirmă că serviciile noastre religioase sunt plictisitoare, că ar oferi puține șanse de participare, că lecturile biblice s-ar face rău, că grupurile corale ar fi neinspirate, că întreaga desfășurare a slujbei nu ar contribui la înălțarea sufletelor spre sfere mai înalte sau nu ar crea evlavie sau extaz. Trebuie să le reamintim acestora că slujbele bisericești sunt, în primul rând, jertfa laudei și doar incidental un instrument de edificare. Preotul este conștient că privilegiul încununător al vocației sale este celebrarea Sfintelor Taine. Aceasta este lecția experienței, nu de mai mică importanță decât cea a teologiei. Atunci când parohia se adună ca o comunitate mesianică a celor răscumpărați, ea află în Euharistie centrul vieții ei duhovnicești.

Conducerea pastorală

Se pot acorda numeroase sensuri termenului de „a păstori" (a conduce asemenea unui păstor). Fiecare limbă are propriile ei modalități de a exprima lucrurile. Este sigur că termeni precum „conducător" sau „păstor" au avut în limbajul ebraic un caracter paternalist. Însă problema principală este că avem nevoie de ajutor în momentele mai dificile ale vieții. Există mai multe feluri de a conduce. Unul ar putea să conducă oamenii la fel cum

ar conduce mașinile sau turmă de oi. Un altul ar putea să-i atragă pe oameni în discuții și să-i conducă la fel cum ar conduce un automobil. Se mai poate lua exemplul lui Moise care i-a condus pe fiii lui Israel spre Țara Făgăduinței, în ciuda protestelor lor și împotriva voinței lor. De asemenea, mai este posibil să conduci pe oameni la fel cum se spune în legendă că a procedat și prinzătorul de șobolani – cântărețul din flaut din Hammeln, Germania.

„A conduce" trebuie înțeles în această carte în contextul iubirii mântuitoare a lui Hristos și a Bisericii Sale pentru umanitate, iubire care este destul de des ignorată sau chiar greșit înțeleasă atunci când se are în vedere interesul umanității. Sinodul de la Chalcedon din 451 (fără a-L uita pe Cel ce se dăruiește pe sine pentru alții) a reluat ideea lui Augustin: „Puterea dumnezeiască a lui Hristos te-a creat; slăbiciunea lui Hristos din timpul patimilor Sale te-a mântuit"[34]. Taina Întrupării are ca țel eliberarea omului din robia față de sine însuși, așa cum spune și papa Leon cel Mare:

„Cuvântul lui Dumnezeu, Dumnezeu Însuși, a devenit Fiul Omului, astfel că prin luarea slăbiciunilor noastre, fără să renunțe la dumnezeirea Sa și rămânând ceea ce era și asumând ceea ce nu era, a unit natura adevărată a slujitorului Său cu natura adevărată pe care o avea, natură egală cu cea a lui Dumnezeu Tatăl"[35]

Căutarea adevărului și a fericirii adevărate nu este ușoară. Avem nevoie de o mână care să ne ajute. Rolul clericului este în principal acela de a ne ajuta să găsim adevărul și de a face din acesta principiul vieții noastre, stimulentul vieții zilnice, transformatorul ei și promovatorul demnității omenești. În acest sens a fost concepută preoția. Dumnezeu trebuie căutat pentru că El este ascuns din pricina slăbiciunii și patimilor noastre trupești. Dumnezeu nu este o invenție, El este o descoperire. În Areopag, Sfântul Pavel își centrează predica pe dumnezeul necunoscut (*Fapte* 17, 23). Atunci când folosim doar inteligența noastră, noi ne putem uni cu Dumnezeu numai ca și cu o ființă necunoscută. Dumnezeu trebuie căutat în permanență. Dum-

---

[34] *In Ev.* 10, 15, 6; *PL* 35.1512.
[35] *Predici* 21; *PL* 54.192.

nezeu trebuie descoperit necontenit. În acest domeniu, Fericitul Augustin ne-a lăsat unele reflecții pertinente: „Dumnezeu trebuie căutat necontenit, fiindcă trebuie iubit fără sfârșit... și dacă se întâmplă aceasta, crescând dragostea, atunci crește și căutarea Lui, pe Care cineva L-a găsit"[36].

De asemenea: „Acela care caută pe Dumnezeu, ca să găsească în El un mod mai înalt, și găsindu-L pe El, Îl caută și cu mai mare ardoare"[37]. „Rațiunea sprijinită de credință și credința sprijinită de har se îndreaptă neîncetat spre Dumnezeu cel invizibil."[38] „Unirea cu Dumnezeu marchează cea mai importantă zi dintre toate, fiindcă El este principiul existenței, rațiunea tuturor lucrurilor, legea iubirii."[39]

Educația religioasă este laborioasă. Cere nu doar bunăvoință și dorință fermă, ci și o anume ucenicie față de cei mai înduhovniciți, prin *pastoralia*. Transmiterea credinței adevărate în noi forme și în modalități satisfăcătoare este o adevărată știință. Sfântul Ioan Gură de Aur face următoarele remarci în comentariul său la teologia Evanghelistului Ioan:

„El Îl numește pe Dumnezeu în același timp Viață și Lumină. Într-adevăr, El ne-a dat lumina cunoștinței și, prin aceasta, viața. Pe scurt: fie nici un cuvânt nu ne poate învăța adecvat despre Dumnezeu, fie nici două, trei sau cât de multe cuvinte; dar ar fi de dorit ca, măcar cu ajutorul multor asemenea cuvinte, să putem înțelege, deși obscur, lucrurile lui Dumnezeu"[40].

Măreția sufletului, credința în transcendența Logosului divin și cunoașterea mentalității omenești sunt virtuțile care sunt necesare preotului în susținerea efortului de a căuta adevărul cu dorința de a-l împărtăși și altora. Aceasta este metoda recomandată de Fericitul Augustin în comentariul său la primul verset al Evangheliei a patra:

„Partea somatică din om nu se poate înălța spre cele înalte. Dar să însemne acest lucru că trebuie să rămânem tăcuți ? De ce sunt citite aceste cuvinte dacă nu se poate spune nimic despre

[36] *Enarr. In Psalm.* 104, 3; *PL* 37.1392.
[37] *De Trint.* 15, 2; *PL* 42.1058.
[38] *De Videndo Deo, Ep*, 147; *PL* 33.596.
[39] *Contra Faustum* 20, 7; *PL* 42.373.
[40] *In Joann. Evang. Homil.* 2, 4.

ele ? Din ce motiv sunt ele aduse la urechile noastre dacă nu le dăm nici o explicație, dacă nu sunt înțelese ? Până în sfârșit mă bizui pe milostivirea lui Dumnezeu de a-i acorda fiecăruia o explicație, fiecăruia conform nevoilor sale, și să dăruiască fiecăruia înțelegerea de care este capabil, deoarece El Însuși, Cel Care vorbește despre aceste Taine, poate să spună de ceea ce este El capabil. Căci, într-adevăr, cine este capabil să le exprime în ceea ce sunt ele în esența lor ? Nu mi-e teamă să spun, fraților, că Ioan nu le-a expus astfel; el a vorbit cum a putut. Pentru că a fost un om și a vorbit despre Dumnezeu. Dumnezeu l-a inspirat, este adevărat, dar Ioan a rămas om. Tot ce a spus se datorează inspirației, fără aceasta nu ar fi putut spune nimic despre această Taină. Însă vorbind prin inspirație, fără să expună taina în toată adâncimea ei, a spus ceea ce este permis nouă să spunem cu privire la ea"[41].

[41] *Ibid.* I, Tract 1.

CAPITOLUL 6

Structura de origine a parohiei

Organizarea de la început a comunității creștine

Dacă examinăm organizarea Bisericii primare, putem vedea un singur templu, o singură sinaxă liturgică prezidată de un episcop ajutat de prezbiteri. Când numărul celor botezați s-a mărit, a devenit necesară crearea unor noi comunități eclezias-tice. Persecuțiile și activitatea misionară au avut ca rezultat o constantă mărire a teritoriilor locuite de creștini, precum și ridi-carea unor noi locașuri de cult, în special în orașele mai popu-late, precum Roma sau Alexandria. În aceste congregații au slujit *presbyteroi*. Aceștia erau numiți de episcopii locali, ac-ționau în numele lor, depindeau întru toate de ei, nefiind inde-pendenți. La început, marea distanță care separa biserica epis-copală de noile comunități creștine a dus la necesitatea numirii unor prezbiteri vizitatori care aveau misiunea să circule prin eparhie. Apoi, de-a lungul timpului, noile grupuri de creștini au înființat propriile lor parohii.

Vom căuta în zadar clare dovezi scrise despre formele pe care le-au avut la început aceste comunități primare. Și aceasta deoarece creștinii erau foarte prudenți în a divulga informații cu

privire la viața lor liturgică și la organizarea lor. Acest principiu numit *disciplina arcana* avea ca scop tocmai precauția față de păgânii care căutau orice motiv pentru a-i putea persecuta. Pe de altă parte, păgânii erau considerați nevrednici pentru a cu-noaște în detalii viața bisericească creștină.

Hristos a fost primul care a făcut aluzie la o astfel de comu-nitate atunci când a afirmat: „Căci unde sunt adunații doi-trei în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor" *(Mt.* 18, 20). Hristos este prezent alături de ei: locașul Său este acolo oriunde se află sfinții Săi, și acolo va locui. Hristos a spus „Eu sunt acolo" și nu „Eu voi fi acolo". Aceasta înseamnă că mai întâi a venit El, că El era acolo înaintea lor și că ei Îl vor găsi atunci când se vor aduna în numele Lui. Nu numărul, ci credința și slujirea celor ce se adună în numele lui Hristos aduc după sine prezența Acestuia.

Mai târziu și Sfântul Pavel face aluzie la nucleul primilor creștini adunați într-o comunitate, folosind termenul de *kat'oi-kon ekklesia*. În *Epistola către Coloseni* îi pomenește pe „frații din Laodiceea și pe Nimfas și Biserica din casa Lui [*kat'oikon ekklesia*]" (4, 15).

Sf. Pavel ne vorbește despre existența unor anumite case-bi-serici în Tesalonic, Efes, Corint, Colose, Roma și în alte loca-lități. Credința adevărată în Euharistie este aceea care transfor-mă o casă simplă într-o biserică. Știm că Pavel a ajuns la Roma pentru a se înfățișa înaintea împăratului, ocazie cu care s-a în-tâlnit cu o comunitate creștină bine structurată. Prezbiterii aces-tei comunități au luat, în ciuda facilităților primitive, inițiativa ospitalității, împlinind și condițiile necesare pentru săvârșirea rugăciunii comune. Pe de altă parte, în *Fapte* 20, 7-8 se face re-ferire la camerele de la etaj unde obișnuiau să se adune ucenicii din jurul Troiei pentru ca să frângă pâinea euharistică, să citeas-că Scripturile și să-l asculte pe Sfântul Pavel până la miezul nopții.

Sfântul Iustin Martirul și Filozoful face și el o referire indi-rectă la o asemenea parohie, aflată însă într-un stadiu mai pri-mitiv. Într-un dialog interesant dintre Iustin și guvernatorul Roustikon se dau amănunte cu privire la organizarea bisericeas-că. Guvernatorul întreabă: „Unde vă adunați ?" Iustin îi răspun-de: „Orice loc este plăcut și oriunde ne putem întâlni. În orice

caz, să nu crezi că ne întâlnim în unul și același loc. Nu, fiindcă Dumnezeul creștin nu este mărginit de spațiu." Guvernatorul: „Spune-mi, unde vă întâlniți sau unde îți convoci discipolii ?" Iustin: „Eu locuiesc în baia publică a lui Martin Timotinou și în tot acest timp nu cunosc alt loc de adunare"[42].

Clement Romanul descrie cu claritate structura primară a parohiei: „Predicând, dar, în țări și în cetăți, apostolii au pus episcopi și diaconi, pentru cei ce aveau să creadă, pe cei care au crezut întâi, după ce au fost probați de Domnul. Și acest lucru nu a fost o noutate, că de multă vreme s-a scris despre episcopi și diaconi; astfel Scriptura zice undeva: «și voi pune pe episcopii lor întru dreptate și pe diaconii lor întru credință»"[43].

Atanasie al Alexandriei este mult mai explicit atunci când afirmă: „Această regiune particulară a Alexandriei, Mareotes, nu a avut niciodată vreun episcop sau *choroepiskopos*. Toate bisericile din această regiune sunt supuse episcopului de Alexandria. Însă fiecare dintre prezbiteri are în grija sa propriile orașe, și aceasta în număr de zece sau chiar mai multe"[44]. Mai departe, îi critică pe arieni pentru faptul că l-au numit pe unul dintre prezbiteri episcop, deși n-a existat niciodată episcopie în această localitate.

Se pare că pentru o lungă perioadă de timp n-a existat nici un regulament pentru o organizare potrivită a parohiilor. Ele erau întemeiate oricând noii creștini ajungeau să formeze un grup mai numeros. În orice caz, canoanele nu precizează nimic în legătură cu acest subiect și aceasta până la începutul secolului IV, când, în cadrul sinodului de la Neocezareea, se spune: „Prezbiterii de la sate nu pot jertfi în biserica cetății, fiind de față episcopul sau prezbiterii cetății; nici a da pâinea, nici potirul, în timpul rugăciunii, iar dacă cei din urmă nu sunt de față și singuri vor fi chemați la rugăciune, atunci să dea pâinea și potirul" (Canonul 13). Prezbiterii veniți de la parohiile de la țară nu aveau voie să celebreze Euharistia în cetate, în prezența episcopului.

[42] *Martyrion Justin*, 3.
[43] *Epistola I către Corinteni* 42, 5-6; *cf. Isaia* 60, 17.
[44] *Apologia Contra Arianos* 85; *PG* 25.400.

Prin urmare, putem crede că, fiind imposibil pentru creștini să dețină până în secolul III locașuri de cult publice, ei au folosit ca locuri de rugăciune case particulare provizorii. Există doar referiri vagi cu privire la aceste locuri de rugăciune ale Bisericii. Înainte de toate însă, altarul euharistic era indispensabil pentru slujire, din moment ce Euharistia era centrul vieții creștine. Se pare că lipsa referirilor se datorează faptului că membrii comunității erau în permanență urmăriți de dușmanii noii credințe. Creștinii fie se mutau dintr-un loc în altul, fie construiau locașuri provizorii care, datorită materialelor ieftine, nu au rezistat timpului. Acești creștini săraci au fost nevoiți să se roage în locuri pustii, în peșteri sau în locuri care nu puteau fi locuite; totuși, ei au transformat aceste locuri în grădini cerești, lăudându-L pe Atotputernicul și simțindu-L mai aproape de ei decât în oricare alt loc frumos. Dionisie al Alexandriei scria: „Pretutindeni unde era o suferință noi am făcut din ea un colțișor al bucuriei, fie că lucrul se petrece pe câmp, în pustietate, pe vapor, în lagăr ori în temniță"[45]. Aceasta explică marele număr al catacombelor. Niciodată nu au fost adresate lui Dumnezeu rugăciuni mai sincere și mai fervente decât de către creștini în aceste condiții oribile pregătite lor de către persecutori.

Este important de notat că referiri similare la atitudinea pastorală a clericilor din regiunile rurale pot fi găsite și la sinoadele din secolul IV de la Antiohia (Canonul 8) și Sardica (Canoanele 6 și 12): „Dar, în general, să nu fie iertat a pune episcop într-un sat sau într-o cetate mică, pentru care ajunge și un singur prezbiter; căci nu este nevoie să se așeze episcopi acolo, ca să nu se micșoreze numele și autoritatea episcopului" (Sardica, Canonul 6).

Organizarea de mai târziu a structurii parohiale

Sistemul improvizat al parohiilor rurale a ajuns la o anumită cristalizare doar prin secolul V. Acest fapt este atestat la Sinodul IV Ecumenic de la Chalcedon, unde s-a hotărât ca preoții să fie numiți doar pentru o anumită parohie:

„Nimeni să nu fie hirotonit fără destinație, nici prezbiterul, nici diaconul, nici altul oarecare din starea bisericească; fără

[45] EUSEBIOS, *Eccl. Hist.* 7,22; *PG* 20.688.

numai dacă cel ce se hirotonește va fi anume destinat pentru biserica unei cetăți sau a unui sat, sau altarului unui mucenic, sau mănăstiri. Iar în privința celor hirotoniți fără destinație, sinodul a orânduit ca o astfel de hirotonie să fie fără tărie și ca nicăieri să nu poată sluji, spre ocara celui ce i-a hirotonit" (Canonul 6).

Din cele de mai sus putem vedea cum conceptul de „prezbiter" a cunoscut o permanentă dezvoltare: cei hirotoniți au fost legați, până la urmă, de turma pe care urmau să o păstorească pentru întreaga viață. Acest fapt este explicat prin influența regulamentelor civile care încurajau numirea unor conducători pentru proprietățile parohiilor. Evlavia față de unii martiri locali a avut și ea o contribuție la ridicarea unor biserici și altare euharistice deasupra mormintelor acestora, altare care atrăgeau un considerabil număr de pelerini.

Parohia sau *enoria* desemnează și un teritoriu în limitele căruia preotul își desfășoară activitatea. *Enoria* înseamnă mai precis „între limite fixe". Acest teritoriu forma jurisdicția preotului, în totală ascultare de episcopul său. Acesta îl mandata pe preot să celebreze Euharistia, dându-i, ca semn al acestei împuterniciri, *Antimisul*, care înlocuiește într-un fel altarul principal și catedrala episcopală. Preotul trebuia să dețină autoritatea de la episcopul local pentru fiecare act sacramental săvârșit (Cununie, Botez etc.). Antimisul certifică această permisiune. Prin hirotonie, episcopul îl împuternicește pe preot cu o seamă de funcții. Preotul are datoria să raporteze episcopului cum și-a desfășurat activitatea, cerându-i, totodată, instrucțiuni. Astfel, preotul devine *celebrant*, păstor și învățător al parohiei încredințate lui de către episcop. Iar sub jurisdicția sa se aflau enoriașii în viață, cât și călătorii temporari, pentru care era dator să se roage.

Înainte de hirotonia, alegerea și numirea noului preot, episcopul cerea părerea laicilor din acea parohie, cât și a celorlalți clerici. Candidatul trebuia să fie cunoscut, părerile celorlalți cu privire la persoana sa dețineau o mare importanță la numire. Cu timpul, sistemul s-a schimbat. Ar trebui să evităm totuși teoriile extreme, afirmând fie, pe de o parte, că episcopul acționa doar de unul singur, fie, pe de altă parte, că opiniile laicilor constituiau un factor determinant. Exista o colaborare strânsă și o consultare mutuală între episcopi și laicat, astfel că ideile erau

împărtășite de toți, obținându-se, prin luarea în seamă a opiniilor majorității, un consens în ceea ce-l privea pe viitorul preot paroh.

CAPITOLUL 7

Parohia ca o comunitate

Universalitatea Bisericii și parohia

Cum putem distinge o parohie de un alt grup social sau de vreo organizație culturală ? Reflecțiile cu privire la posibilitatea ca Biserica să posede anumite caracteristici atât la nivel local, cât și la nivel universal au existat încă din epoca primară. Articolul din Simbolul de credință de la Constantinopol, de la Sinodul II Ecumenic din 381: „Cred într-una sfântă, sobornicească și apostolească Biserică" confirmă importanța acestei probleme. Opatus și Augustin au evocat aceste patru însușiri ale Bisericii în disputele lor cu donatiștii. De asemenea, aceste *notae ecclesiae* au mai produs în cadrul istoriei bisericești numeroase prilejuri de reflecții teologice, însă până în epoca Reformei s-au întreprins puține studii sistematice asupra acestei probleme.

Reflecții cu privire la caracteristicile Bisericii locale au ajuns la o anumită finețe și ascuțime atunci când propria înțelegere a Bisericii a suferit de pe urma anumitor conflicte, cum ar fi cele cu donatiștii, în secolul IV, sau cele cu Wycliff și Huss în Evul Mediu, sau cu reformatorii în secolul XVI. Parohiile ortodoxe cuprind numeroși creștini care participă regulat la viața ei liturgică, dar care nu se simt angajați serios în vreo altă problemă. Acest fapt duce la crearea unei imagini superficiale a

comunității parohiale. Cum putem distinge imaginea autentică de cea deformată ? Aceste circumstanțe au dus la unele reflecții noi, și în mare parte complexe, cu privire la identitatea adevărată a Bisericii (sau parohiei) și la modul în care poate fi ea constatată. De aceea, studiile recente referitoare la natura parohiei nu sunt deloc surprinzătoare. Această cercetare, incluzând și situațiile de conflict din comunitatea umană mai largă, cât și necesitatea parohiei locale de a da un răspuns acestor conflicte este de mare importanță. Studiile cu privire la modul de înnoire a parohiilor noastre bolnave pot redeschide acest domeniu de cercetare, însă din puncte de abordare diferite și pot contribui la o înțelegere mai adâncă a Bisericii locale în ziua de azi.

Preocupările noastre privitoare la identitatea Bisericii locale sunt legate de preocupările pentru mântuirea întregii comunități umane. La acest nivel, conceptele cu privire la natura Bisericii ar trebui să pună accent atât pe context, cât și pe conținut, să ia în considerare particularul în integritatea sa, mai degrabă decât un moment izolat din universal. Unitatea este poate însușirea de bază a parohiei, toate celelalte caracteristici având-și originea în ea. Unitatea parohiei decurge din unitatea dumnezeirii și oglindește cel mai bine imaginea divină *în* unitatea ei. De asemenea, această unitate semnifică unirea lui Dumnezeu cu umanitatea în activitatea sfințitoare și mântuitoare a lui Hristos. Această unire nu are nici o legătură cu egalitatea și solidaritatea socială. Ea are ca rădăcină relația strânsă dintre Biserică și Dumnezeu, relație exprimată prin prezența Duhului Sfânt în parohie. Sfințenia Bisericii derivă de la sfințenia lui Dumnezeu. Această sfințenie, sau unire cu Dumnezeu, nu este condiționată de ieșirea din lume, ci de implicarea enoriașilor în mântuirea și sfințirea restului societății prin iluminarea sfințitoare a Bisericii locale.

Fiecare expresie liturgică ne invită să părăsim izolarea și să ne alăturăm Trupului lui Hristos, să intrăm în relație cu Dumnezeu și cu frații și surorile noastre. În cadrul parohiei euharistice, unitatea organică a membrilor ei este reală, fiindcă aceștia sunt uniți sacramental cu Capul Bisericii Care le dăruiește viața și îi integrează în unitatea Duhului. De aceea, Euharistia este numită *koinonia* („comuniune"). Prin Euharistie toate celelalte Taine își primesc caracterul eclezial. Celebrarea liturgică a Euharistiei

exprimă caracterul comuniunii prin faptul că membrii Bisericii se adună pentru săvârşirea unor acte comune de slujire. Unii cântă, alţii citesc, în timp ce o a treia parte rosteşte rugăciuni. Unii oferă darurile, în timp ce alţii pregătesc aceste daruri oferite, ducându-le la altar. Celebrantul le consacră, credincioşii participă în comun, astfel unitatea acţiunilor liturgice este exprimată în mod viu. De mare importanţă este, de asemenea, şi sărutul păcii, prezent în forma sa liturgică veche. Este invitaţia noastră de a restabili şi de a strânge legăturile iubirii, legături care ne unesc cu ceilalţi înainte de a ne uni sacramental cu Hristos.

Acelaşi sens comunitar este prezent în fiecare formulă liturgică. În fiecare rugăciune subiectul este exprimat la plural, chiar dacă se cere un har individual, deoarece comunitatea se adresează lui Dumnezeu, declarând care sunt nevoile membrilor ei. Se întâmplă totuşi ca din când în când să fie introduse anumite devieri, în care individualul predomină asupra comunitarului, semănându-se, astfel, germeni ai decadenţei. Atunci când *ego*-ul se furişează în slujirea liturgică, aceasta este lipsită de spiritul comunitar care o animă. Noi avem nevoie de repetarea constantă a asigurării că nu suntem singuri, neprotejaţi sau neapăraţi, ci că Dumnezeu-Tatăl poartă grijă de noi, căci altfel ne covârşeşte sentimentul că suntem orfani în acest univers vast şi ameninţător.

Nu este o exagerare să se spună că marele adevăr pe care l-a adus creştinismul umanităţii este faptul că nu suntem singuri, ci în relaţie intimă cu Creatorul nostru Care ne călăuzeşte paşii, Care ne ajută în rezolvarea problemelor noastre şi Care este totdeauna pregătit să ne apere. De fapt, credinţa creştină ridică pe un plan absolut „relaţia", fiindcă relaţia dintre Persoanele Sfintei Treimi distinge creştinismul de oricare altă religie.

Dacă părăsim câmpul religiei şi intrăm în cel al filozofiei, putem vedea că absolutizarea principiului „relaţiei" este de mare însemnătate, aducând schimbări fiecărei probleme. Omul închis în fortăreaţa sa nu are nici o valoare. În momentul în care intră într-o relaţie cu cineva, primeşte un sens al existenţei. Această relaţie poate fi în legătură cu universul material (dacă este implicat în domeniul cercetării ştiinţifice), sau cu oamenii (dacă implicarea sa este în ştiinţele etice, în sensul cel mai larg

posibil). De aici un studiu al absolutizării relaţiilor schimbă caracterul şi întreaga atitudine umană. Mai degrabă decât să fie în căutarea unei himere în sine, aceasta devine un pas semnificativ în istoria unei persoane pentru adâncirea unei relaţii date.

Ceea ce-l interesează înainte de orice pe un fizician, politician sau pe oricare altă fiinţă omenească este intensitatea relaţiei cu un fenomen, om sau o persoană iubită. Sentimentele noastre sunt puse la încercare în această relaţie, din cauză că aici ies la suprafaţă dificultăţile şi posibilităţile. Este adevărat că în limbajul curent termenul *relaţie* este vag, de aceea este necesar de subliniat faptul că problema care se pune nu este aceea a unei relaţii şubrede, ci a uneia puternice, acesta implicând dăruire de sine şi schimb mutual. Relaţia strânsă care dă o imagine a absolutului nu se va transforma niciodată într-o tendinţă de fuziune, decât atunci când o parte încearcă să o domine pe cealaltă. Fuziunea duce inevitabil la moartea relaţiei. Aceasta se potriveşte şi relaţiei noastre cu Dumnezeu, în care nu are loc, în nici un caz, o tendinţă de absorbire a umanului de către Dumnezeu. Această relaţie păstrează caracterul de *koinonia*, de contact, dintre două persoane sau entităţi. O relaţie strânsă presupune menţinerea liberei asocieri a două forţe, două elemente, două fiinţe. În cazul în care unul dintre aceste două elemente cedează sau piere, atunci însăşi relaţia este distrusă. Prin urmare, nici nu poate fi vorba ca relaţia se alcătuiască pe termeni de dominare, subminare sau absorbţie.

Într-un anumit fel, relaţia trebuie să arate particularitatea individualităţii fiecărui partener. Dialogul nu este o juxtapunere a două monologuri. Trebuie să existe un schimb şi fiecare partener trebuie să aibă posibilitatea să-şi exprime liber punctul de vedere. Această conversaţie are valoarea ei, oricare ar fi conţinutul. Unii ar putea gândi că artistul face excepţie de la această regulă, pe motivul că acesta ar fi, prin definiţie, o fiinţă solitară, rupt de lumea din jurul său. Desigur, chiar dacă ar fi aşa, el nu încetează niciodată să comunice: este obligat la aceasta prin chiar intermediul artei sale (cuvinte, sunete, culori etc.).

Relaţia trebuie să fie puternică, altfel nici nu există. O relaţie ermetică dintre două persoane mediocre este mai desăvârşită decât una superficială dintre doi oameni afabili. În asemenea cazuri, credinţa unui cioclu este mai valoroasă decât aceea a

unui teolog, dacă relația ultimului cu Dumnezeu este superficială și academică și nu sinceră sau intensă. Am dezvoltat această reflecție asupra relației, fiindcă deschide calea spre optimismul atât de necesar în problemele de zi cu zi. Redescoperim puterea și tăria care aparțin unui copil al lui Dumnezeu, și, astfel, putem intra fără teamă în vîrtejul tragediei umane.

Parohia, care este liturgică prin însăși natura ei, dă răspunsuri la cele mai ascunse nevoi ale noastre. Dumnezeu, Creatorul tuturor, l-a făcut pe om o ființă socială. A ales să facă din relația Sa cu oamenii o relație colectivă, în care nu este anulată personalitatea sau responsabilitatea morală a individului, ci, mai degrabă, le conferă valoare, introducând ființa individuală în planul dumnezeiesc al mântuirii *via* comunitate. Voia lui Dumnezeu, care are un rol determinant în relația Lui cu umanitatea, determină caracterul relației noastre cu El. Prin urmare, slujirea trebuie să aibă caracter comunitar din două motive: mai întâi, pentru că prin actualizarea tainelor lui Dumnezeu se continuă relația noastră cu El, și apoi, pentru că prin ea are loc întoarcerea noastră la Dumnezeu. În Liturghie totul este legat de comunitate și totul are ca prim scop mântuirea comunității. Individul poate fi slujitor al unei acțiuni liturgice doar în măsura în care Biserica se asociază lui, conferind o valoare colectivă actului săvârșit individual.

Noi suntem copii ai Liturghiei, și mirenii noștri pot duce imaginea ei în viețile lor. Includerea lor în comunitate este atât de profundă, încât aceasta determină fizionomia lor spirituală, vocația lor concretă în timp și gradul glorificării lor finale în veșnicie. Într-un organism, fiecare membru primește propria entitate și propriile caracteristici conform locului pe care îl ocupă și funcției pe care o deține în întreg. Într-un mozaic, fiecare piesă mică este aleasă de artist în funcție de culoarea și de locul pe care vrea ca aceasta să-l ocupe în întreg.

Această relație dintre Dumnezeu și Iosif l-a păstrat pe cel din urmă tânăr și frumos, apărându-l, totodată, de căderea în mrejele soției lui Putifar. Acest conducător egiptean i-a încredințat evreului Iosif toate ale sale. Datorită acestui fapt, Iosif a dorit să fie onest și fără indulgență față de păcat. Cu un curaj uimitor i-a reamintit soției lui Putifar: „În casa aceasta nu-i nimeni mai mare decât mine și de la nimic nu sunt oprit decât

numai de la tine, pentru că tu ești femeia lui. Cum dar să fac eu acest mare rău și să păcătuiesc înaintea lui Dumnezeu ?" (*Facere* 39, 9). Este de remarcat cum atitudinea lui Iosif a fost modificată datorită faptului că era conștient că se afla sub supravegherea lui Dumnezeu și că nu voia să rupe relația sa cu El.

Credința în Dumnezeu îmbrățișează numeroase aspecte ale vieții unui preot sau enoriaș. Aceste aspecte se reflectează reciproc, se implică direct unul pe celălalt. Ca un autentic îndrumător al comportamentului creștin, profetul Miheia ne reamintește trei elemente: „Ți s-a arătat, omule, ceea ce este bun și ceea ce Dumnezeu cere de la tine: dreptate, iubire, milostivire și cu smerenie să mergi înaintea Domnului Dumnezeului tău !" (6, 8).

Răbdarea extraordinară, curajul și chiar bucuria care îi caracterizează pe martiri atunci când se îndreaptă spre martiriu pot fi explicate doar prin profunda convingere că Hristos este cu ei. Acest sentiment îi face capabili să transceandă legile naturii și instinctul de supraviețuire. Ei preferă, cu un eroism divin supranatural, moartea în locul vieții. Dintre numeroasele acte martirice, alegem acela al Vibiei Perpetua, o tânără matroană de familie bună care a suferit moartea în amfiteatrul din Cartagina în anul 203[46]. Chiar Tertulian a scris un referat despre acest martiriu, deoarece oferă un exemplu despre spiritul dumnezeiesc de sacrificiu pentru iubirea lui Dumnezeu și pentru măreția mult încercatei Biserici tinere din Africa de Nord.

Actul martiric menționat afirmă că, împreună cu Perpetua, exista un grup de creștini care includea și pe tânăra sclavă Felicitas. Se pare că nu i s-a permis acesteia să sufere alături de Perpetua în arenă pentru că era însărcinată în opt luni, iar uciderea în circ a femeilor însărcinate era interzisă. Când un gardian a întrebat-o: „Acum suferi atât de mult, ce vei face când vei fi aruncată la fiarele sălbatice ?", ea a răspuns imediat cu curaj: „Ceea ce sufăr eu acum, sufăr pentru mine însămi, dar atunci un altul va fi în mine, Care va suferi pentru mine, la fel cum și eu sufăr acuma pentru El"[47]. În răspunsul Felicitei se află același sentiment de a fi deja una cu Hristos, de a fi unită cu El. Pe acest fun-

[46] *Passio Sanctarum Perpetuae et Felicitatis*, 1, 5, 25, ed. H. Musurill (Oxford, 1972).

[47] *Ibid.* 15, 6, 31.

dal ar trebui citit actul martiric. Perpetua demonstrează aceeași convingere: ea spune tatălui ei: „Nu pot să mă numesc altfel decât că sunt creștină". Iar dialogul de la tribunal, dintre ea și procurorul Hilarianus, este într-adevăr mișcător. Tatăl ei apare purtându-și nepotul și implorând-o: „Sacrifică. Fie-ți milă de copil". Hilarianus se alătură tatălui, spunându-i: „Cruță părul alb al tatălui tău ! Fie-ți milă de copilaș ! Jertfește pentru sănătatea împăratului".

Acum Perpetua rezistă ispitei, afirmând fără ezitare: „Eu sunt creștină"[48]. Această scurtă mărturisire cuprinde întreaga ei convingere pentru Hristos, că ea și Dumnezeu sunt una. Fiind condamnată să moară sfâșiată de fiarele sălbatice, Perpetua a fost trimisă înapoi la închisoare, despărțită de noul ei născut căruia îi dădea de supt. Pentru Perpetua adevăratul ucenic al lui Hristos nu era acela care să se afirme pe sine înaintea Lui, ci cel care se deșartă de sine, se sacrifică pe sine umil, smerit înaintea lui Dumnezeu, astfel ca să se poată vedea în el *magna virtus*. Aceste sentimente și concepții au salvat-o pe Perpetua de pesimismul în care ar fi putut cădea în timpul chinurilor fizice și mentale. Datorită acestor convingeri ea a fost sigură că lumea ei are sens, că aceasta există cu adevărat, chiar dacă s-ar întâmpla cele mai rele lucruri în această a doua lume, materială, exterioară, căci Domnul a fost înaintea ei aici. Esența credinței ei nu se află în lumea naturală, ci în Dumnezeu. Conform credinței Perpetuei, omul nu a fost creat pentru a se mișca într-un cerc, trecând prin reîntoarceri eterne, ci pentru a se mișca mereu înainte spre Dumnezeu. De aceea, noi putem vedea lucrarea Duhului înlăturând toate impedimentele și obstacolele umane, fizice și istorice. Nici unul dintre aceste obstacole nu l-a putut împiedica pe Pavel să comunice cu Dumnezeu, nici chiar temnița în care se afla înconjurat de ziduri și gardieni.

Nădejdea unui martir se situează dincolo de ordinea naturală, se află în Dumnezeu Care este atotprezent și Care există dincolo de spațiu și timp, deși cei care cred în El Îl întâlnesc aici și acum. Sfera moralității nu trebuie socotită că se află în afara grijii și preocupării lui Dumnezeu, căci ea este acolo unde cei care doresc apropierea de El duc lupte grele. Persecuțiile

---

[48] *Ibid.* 6, 4, 3.

dau martirilor prilejul de a imita ceea ce a făcut Hristos pe Cruce, adică încredințarea totală în mâna lui Dumnezeu. Pentru acești eroi ai credinței restul nu are nici un sens, de restul nu depinde nimic. Ei pot realiza însă aceste lucruri doar prin harul lui Dumnezeu.

Doar încrederea că Dumnezeu este de-a pururi cu noi dă tărie. Este îndeplinirea promisiunii pe care a făcut-o ucenicilor săi imediat după Înviere, că va rămâne cu noi „până la sfârșitul veacurilor". Omul nu poate fi niciodată departe de Dumnezeu. El nu se situează niciodată în afara purtării de grijă a lui Dumnezeu, în afara ajutorului Său. Noi putem privi peste tot semnele omniprezenței, omnipotenței Lui, a ceea ce Crezul numește drept „Pantocrator". „Nimeni nu poate să restrângă mâna Lui (providența Lui) sau să-I spună Lui «Ce ai făcut ?»" (*Dan.* 4, 35).

Când Elisei și ucenicul său au fost înconjurați de carele unui dușman care căuta să-i distrugă, ucenicul a strigat către Elisei: „«Vai, stăpânul meu, ce să facem ?» El însă i-a zis: «Nu te teme, căci cei ce sunt cu noi sunt mai numeroși decât cei ce sunt cu ei». Și s-a rugat Elisei și a zis: «Doamne, deschide-i ochii să vadă !» și a deschis Domnul ochii slujitorului și acesta a văzut că tot muntele era plin de cai și care de foc împrejurul lui Elisei" (*IV Reg.* 6, 15-17). Ceea ce au văzut ei a fost prezența lui Dumnezeu, revărsarea Duhului Său, Duh care se revelează totdeauna ca o putere de eliberare.

Profetul Zaharia a scris: „Nu prin putere, nici prin tărie, ci prin Duhul Meu – zice Domnul Savaot" (4, 6). Dumnezeu ne mărturisește că nu ne părăsește atunci când suntem fără de apărare. El ne apără fiindcă suntem creaturile Sale. „O dată a grăit Dumnezeu, aceste două lucruri am auzit: că puterea este a lui Dumnezeu" (*Ps.* 61, 11).

Impresionantă este povestea unui intelectual rus evlavios din secolul trecut. Invitat de către un nobil la cină, el arăta vădite semne de stânjeneală atunci când tocmai a atins farfuriile pline de mâncare. Desigur că gazda care a pregătit toate bucatele în cinstea oaspetelui l-a întrebat: „De ce nu încerci această excelentă mâncare pregătită special pentru tine ?" După un moment de tăcere, oaspetele a remarcat: „Ai fost atât de amabil; iar eu îți mulțumesc mult pentru că ai gătit o astfel de mâncare pentru mine. Dar cum aș putea să mănânc și să fac excepție, știind că

întreaga Biserică postește în această perioadă a Postului Mare ? Eu sunt conștient că fiecare face în acest timp jertfe, abținându-se de la o astfel de mâncare, disciplinându-se pe sine. Cum aș putea ca doar eu singur să fac abstracție ?"

Mai târziu, în aceeași zi, oaspetele a devenit din nou stânjenit atunci când a auzit clopotele bisericii din apropiere, astfel că a atras atenția gazdei asupra lui. „Într-adevăr, sunt ca peștele scos din apă. Acum este invitată la slujire întreaga comunitate. Iar eu ? Cum pot să stau aici și să nu mă alătur rugăciunilor ei ? Nu, este imposibil să nu fi acolo unde sunt ceilalți."

Actele martirice ne oferă mărturii a intensului spirit comunitar care a animat viața primilor martiri. Aceste narațiuni dau dovadă asupra vieții lor interioare. Momentul suprem al existenței lor este o exprimare a ceea ce au trăit și simțit cel mai intens acești oameni în timpul vieții lor. De un interes particular sunt rugăciunile pe care le rostesc martirii, rugăciuni în care dau mulțumire lui Dumnezeu pentru viața lor și în care adresează cereri pentru întreaga Biserică, o reminiscență a rugăciunii credincioșilor (*oratio fidelium*) din sinaxele lor. Acestea pot fi găsite chiar la Sfântul Pavel și nu lipsesc din nici un formular de Liturghie veche. Citâm unele exemple:

Martirul Pavel din Gaza a fost condamnat să fie decapitat. Când a ajuns la locul execuției a cerut călăilor cîteva momente de reculegere pentru a se ruga. *Actul martiric* ne spune că s-a rugat pentru întreaga Biserică, apoi „a cerut pentru evrei ca să fie primiți de Dumnezeu prin mijlocirea lui Hristos, după care a cuprins în aceeași rugăciune și pe samarineni și, în sfârșit, s-a rugat ca și cei care se aflau încă în rătăcire și în necunoașterea lui Dumnezeu să vină la cunoștința adevărului și a credinței, după cum tot așa n-a uitat nici de mulțimile amestecate care se aflau în jurul lui. Iar la urmă de tot, o, mare și negrăită bunătate ! s-a rugat și pentru judecătorul care l-a osândit la moarte, pentru împărați și pentru cel ce avea să-i taie în curând capul"[49].

Frumoasă și plină de expresie este și replica Sfântului Fructuosus, episcop al Tarragonei, către un creștin care l-a rugat pe sfânt să mijlocească pentru el, atunci când sfântul va fi adus la stâlp: „Trebuie să mă gîndesc la întreaga Biserică sobornicească, de la Răsărit până la Apus". Să ne reamintim ceea ce a scris Sfântul Ignatie al Antiohiei pe drumul martiriului: „Nu-mi dați mai mult decât aceea de a fi jertfit lui Dumnezeu; jertfelnicul este încă gata... Sunt grâu al lui Dumnezeu și sunt măcinat de dinții fiarelor, ca să fiu găsit pâine curată a lui Hristos"[50].

În actul martirilor africani Lucius și Montanus ni se spune că atunci când aceștia își luau rămas bun de la frații creștini cu sărutarea păcii, martirul Fabian a cerut liniște și a spus: „Noi vă oferim pace, iubiți frați, iar pacea aceasta va rămâne cu voi dacă rămâneți în pace cu Biserica și păstrați unitatea dragostei. Și să nu credeți că cuvintele mele sunt de mică valoare, deoarece Domnul nostru Iisus Hristos a spus chiar înainte de patimile Sale: «Poruncă nouă vă dau vouă. Să vă iubiți unul pe altul, precum v-am iubit și Eu pe voi»"[51].

În toate aceste texte putem urmări strânsa legătură dintre creștini, orice ar face ei, păstrând în mințile și inimile lor imaginea Trupului unic al lui Hristos. Când suferea un martir nu suferea un individ, ci un membru al comunității, iar această suferință influența întreaga comunitate.

Teologia nu era făcută pentru creștinii laici, ci, mai degrabă, era făcută de toți credincioșii împreună, ținându-se seama de nevoile și experiențele marii familii a lui Dumnezeu. Faptul de a aparține aceluiași Trup al lui Hristos, vizibil sau invizibil, te face mai sensibil; toate problemele tale devin ale întregii familii a lui Dumnezeu. Doctrina aparține, de asemenea, întregii comunității. O asemenea interacțiune dintre membrii Bisericii se vede cel mai bine în reacția deschisă față de cei care încearcă deformarea credinței adevărate (numită de atunci ortodoxie, pentru a se distinge de eterodoxie sau cacodoxie). Un membru adevărat al Bisericii trebuie să creadă ceea ce cred toți și nu să țină la propriul său punct de vedere. Ereticul era cel care se despărțea de credința comună, refuzând să împărtășească punctul de vedere al întregului Trup. Insistând pe propria sa individualitate, el se disocia de la comunitate. Prefera în locul *simfoniei* o *heterofonie* care devenea, în final, o *cacofonie*, călcând peste consensul unicului Trup al lui Hristos.

[49] EUSEBIU, *Martirii din Palestina* 8.

[50] *Epistola către Romani* 2, 2 și 4, 1; *PG* 5.688-689.

[51] *Martiriul Sfinților Montanus, Lucius și a însoțitorilor lor*, cap. 23.

Simbolul de la Niceea a avut la început scopul de a fi un reper de credință pentru creștini care, rostindu-l, își mărturiseau calitatea de membrii ai Bisericii. În timp ce profesarea credinței are drept cauză necesitatea de a-ți exprima ție însuți ceea ce crezi, mărturia este făcută pentru alții, în speranța că și ei vor veni să accepte această credință.

Aceasta înseamnă, printre altele, că Simbolul de Credință este un instrument de evanghelizare. Fiecare simbol de acest fel (*homologia*) este o proclamare comună a ceea ce crede întregul Trup, proclamare încheiată cu cuvântul „Amin". Acest cuvântul ebraic semnifică „aceasta așa este". Într-o traducere modernă s-ar putea spune „aceasta mi se potrivește și mie". În acest fel, actul public devine mărturisirea personală a fiecărui creștin. În Biserica primară existau numeroase controverse și numeroși învățători falși. Creștinii rămâneau confuzi, neștiind pe cine să creadă. Scopul Simbolului de Credință era acela de a fi o măsură la care să poată fi supuse toate aceste numeroase învățături. Persecuțiile nu au putut distruge această mărturisire a credinței. Se pare că au avut chiar un efect contrar. De fapt, Tertulian a numit sângele creștinilor „sămânță", afirmând: „Cu cât ne distrugeți, cu atât devenim mai mulți"[52].

Mărturisirile de credință pot fi considerate într-un anumit mod versiuni mai lungi ale declarațiilor martirilor care, atunci când erau întrebați asupra credinței lor, răspundeau doar: „Cred în Hristos. Hristos este Domnul meu". Aceste scurte mărturisiri de credință sunt mai emoționante și mai edificatoare, deoarece ele rezumă și reflectă sentimentele și credința celor pregătiți să-și sacrifice viețile pentru credința creștină.

Simbolul de Credință este atât mărturisirea personală a credinței, cât și mărturisirea întregii comunități. Crezul originar era la plural: „Credem". Doar mai târziu, pentru a putea fi folosit la Botez, s-a introdus forma de singular. Diferența este crucială, fiindcă nu trebuie să se creadă că ceea ce se rostește este o părere personală, ci ea reprezintă credința comună pe care o păstrează toți membrii Bisericii în comun. Deși cei care se alătură Bisericii își dau consimțământul propriu la cuvintele pe care le rostesc, ei afirmă, în primul rând, credința comună a acesteia. Este modul lor de a se împărtăși de credința Bisericii, de a deveni parte integrantă din Trupul ei. Și întrucât această credință este legată de cele mai importante momente ale vieții, ea creează cele mai strânse legături între cei care o mărturisesc. Din acest motiv scurtul cuvânt „noi" este de mare importanță.

[52] TERTULIAN, *Apologia*, 50.

Alt element unificator este numirea în comun al lui Dumnezeu ca *Tată*. Relația intimă a lui Israel cu Dumnezeu a fost exprimată în numeroase imagini în care Dumnezeu era prezentat ca părinte iubitor. Astfel, Osea (în capitolul 10) prezintă pe Dumnezeu ca pe un Părinte care a învățat pe Israel să umble, l-a susținut și l-a îngrijit asemenea unei mame care poartă grijă de copilul aflat în brațele ei. În alte pasaje, precum *Isaia* 50, 1 și *Ieremia* 50, 12, Dumnezeu este numit *Tată* al lui Israel, iar în altele Dumnezeu răsfrânge asupra lui Israel iubirea unei mame pentru copilul ei: „După cum mama își mângâie fiul ei, și Eu vă voi mângâia pe voi și voi veți fi mângâiați în Ierusalim" (*Is.* 66, 13).

Iubirea pentru alții și aspectul ei comunitar

După cum se știe, noi nu suntem întotdeauna milostivi față de cei păcătoși. Totuși, într-una dintre scrierile sale ascetice, Sfântul Efrem Sirul a accentuat că „oricine evită pe păcătos nu este un om al lui Dumnezeu".

Pentru a plăcea lui Dumnezeu, nu ar trebui să-i disprețuim sau să ne îndepărtăm de cei rupți de unitate, de „păcătoșii" care ne înconjoară, având convingerea că doar noi suntem „sfinți". Nu, ci, mai degrabă, pe calea noastră spre Dumnezeu, trebuie să le luăm, așa cum se arată în exemplul paraliticului din Evanghelie (*Mt.* 9, 1-8), și pe aceste persoane respinse de societate, care nu au credință și care se află în greșeală. Fiindcă, precum am văzut, credința nu este o chestiune personală. Ea are o profundă dimensiune eclezială și comunitară. Ea este credința întregii comunități, asemenea aceleia a celor patru prieteni care l-au dus pe paralitic la Mântuitorul și a căror credință a avut ca urmare vindecarea bolnavului, deși acesta nici nu credea în Dumnezeu și era un păcătos.

Această solidaritate și interdependență personală poate fi văzută în Crezul vechi. Creștinii îl mărturiseau la plural („Credem..."). Fiecare catehumen mărturisea credința comună în-

tr-un mod comunitar, nu ca pe o credință personală pe care ar fi inventat-o. Apoi, un păcat săvârșit de un membru al comunității era considerat ca o cădere a întregii comunități. Întregul trup suferea de pe urma transgresiunii unui frate, la fel cum se și bucura de întoarcerea și de restaurarea lui ca membru al Bisericii. Când un frate de-al lor se căia, toți ceilalți membrii ai comunității sale se bucurau, având sentimentul că ei înșiși urcă împreună cu el pe calea reîntoarcerii la Dumnezeu.

Iubirea creștinilor pentru lume are ca exemplu iubirea lui Dumnezeu pentru creația Sa. Cea mai mare și esențială expresie a iubirii Bisericii (adică a iubirii celor care cred) pentru lumea păcătoasă este credința adâncă în faptul că lumea nu va fi condamnată, ci restaurată și mântuită. Nu se cere Bisericii și creștinilor să creadă numai pentru ei înșiși, așa cum s-a ajuns să se creadă în ziua de astăzi, pentru că aceasta înseamnă că nu au fost niciodată credincioși și nu au reflectat niciodată spiritul autentic al Bisericii. Ei trebuie să aibă credință nu doar cu privire la ei înșiși, ci și cu privire la păcătoși, la cei fără de credință, deoarece este cunoscut că un păcătos și necredincios nu are cum să creadă sau să cunoască modul în care să progreseze pe calea spre Hristos. Se deschide, astfel, un larg domeniu al asistenței pentru sufletele dezorientate, frustrate și suferinde. Relația lui Dumnezeu cu lumea este o relație de legământ: „și Cuvântul S-a făcut trup și a locuit printre noi" *(In.* 1, 14).

Teologia Bisericii post-apostolice a avut convingerea fermă că „Dumnezeu S-a făcut trup". În această expresie putem vedea atitudinea lui Dumnezeu față de lume. Este o atitudine pozitivă. Dumnezeu nu neagă lumea Sa, îndepărtându-se de urâciunea și răzvrătirea ei de după cădere, când s-a desfigurat și și-a pierdut măreția.

Dogma Întrupării lui Dumnezeu este strâns legată de aceea a căderii omului și a lumii. Pentru că Hristos nu a asumat o natură îndumnezeită sau una nesupusă căderii, ci a asumat natura noastră specifică, „pământească" și „căzută". Logosul Creației („toate prin El s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut din cele din ce s-a făcut", *In.* 1, 3), Dumnezeu adevărat („Cuvântul era Dumnezeu", *In* 1, 1) a intrat în lumea căzută, pentru a mântui pe om și, o dată cu el, întreaga creație. El este „Unul după asemănarea noastră întru toate ispitit, în afară de păcat" *(Evr.* 4,

15). Tocmai pentru că este Cuvântul Care a intrat în lumea căzută și a experimentat ispitirile umane, Hristos ne demonstrează că „poate suferi cu noi în slăbiciunile noastre" *(Evr.* 4, 15).

Astfel, „trupul" lui Hristos, aparținând lumii căzute care nu era încă Biserică, este răspunsul pozitiv la problema relației Bisericii cu lumea. Biserica are, într-adevăr, o relație strânsă și dinamică cu aceasta. Universul Bisericii este unul al purtării de grijă responsabile, al „angajamentului", al „întrupării"; este universul nostru binecunoscut, al căderii și al noii realități a Întrupării.

Vedem deci că „taina Bisericii" este legată foarte strâns de „taina creației". Totuși, în rugăciunea arhierească, Iisus, Cel trimis pe pământ, accentuează acest fapt că este trimis de Tatăl: „Iisus Hristos, pe Care L-ai trimis" *(In.* 17, 3). În rugăciunea arhierească relația lui Hristos cu lumea este privită dintr-un alt punct de vedere decât cel menționat mai sus. Fiind trimis, înseamnă că Iisus nu a fost din lume, că nu e din lume, că nu este o creație a acestei lumi. Astfel, am putea spune, avem în față un exemplu de ruptură sau separație în relația dintre Hristos și lume. Și, fiindcă Biserica este Trupul lui Hristos, ea constituie manifestarea lui Hristos cel viu în istorie. De aceea am putea trage concluzia că nici ea nu este din lume sau creatură a acestei lumi.

Nu există nici o contradicție sau o opoziție în faptul că Iisus este „trimis". Însă mai important este faptul că nu avem voie să gândim în termeni negativi, dar nici nu trebuie să ne gândim la o identificare sau similitudine absolute. Fără îndoială, aici avem de a face cu problema relației dintre Biserică și lume, așa cum am văzut mai sus. Această problemă trebuie rezolvată. Iar răspunsul este dat în textul clasic din cadrul rugăciunii arhierești.

Capul suprem al Bisericii a accentuat că toți credincioșii care constituie Biserica și care sunt membri ai Trupului Său „nu sunt din lume, așa cum nici Eu nu sunt din lume" *(In.* 17, 14). Și fiind Hristos „trimis în lume", la fel sunt și credincioșii „trimiși în lume": „Așa cum Tu M-ai trimis pe Mine în lume, tot astfel i-am trimis și Eu pe ei în lume" *(In.* 17, 18). Termenul de trimitere nu trebuie să fie înțeles aici ca o scăpare de lume, căci trimiterea se face în folosul lumii. Nu este un act de negare a lumii sau de ură împotriva ei, ci unul de angajare, chiar de simpatizare". „Trimiterea" rămâne un act veșnic, activ și intim

din partea lui Dumnezeu față de lume prin Biserică: „Nu Mă rog să-i iei din lume, ci să-i păzești de cel rău" *(In.* 17, 15). Biserica nu este ieșită din lume. Ea este „azvârlită" în lume ca o „plasă de pescar" sau „drojdie" sau „sare" sau „lumină". Situată pe un munte, Biserica devine o citadelă, devine centrul, refugiul și protecția lumii. Epoca exodului local al Bisericii din lume, din Egipt, s-a încheiat. Primul act al lui Iisus Hristos ca prunc a fost „o reîntoarcere geografică a Bisericii din Egipt" (în limbajul Bibliei și al Părinților, Egiptul semnifică lumea căzută), pentru ca aceasta să întâlnească lumea și să o mântuiască. Noua istorie, istoria soteriologică a lui Hristos și a Bisericii Sale, începe în centrul lumii, în inima lumii, anume în „Egipt", acolo unde prinții și căpeteniile acestei lumi (reprezentați de Faraon) au fost înfrânți. Dumnezeu L-a chemat pe Fiul Său și pe fiii Săi din Egipt („Din Egipt L-am chemat pe Fiul Meu", *Mt.* 2, 15), pentru a aduce lumii mântuirea.

Grija noastră pentru creșterea celuilalt izvorăște din autoexaminare. Nimic nu este curat înaintea ochilor lui Dumnezeu, precum ne dăm seama atunci când îngenunchem la priveghere. Creștinul este trimis pentru o continuă autoexaminare, este chemat să înlocuiască urâciunea cu frumusețea lui Hristos. Un asemenea proces este recomandat în special în timpul Postului Mare, o perioadă a tăcerii, a postului și a purificării, condiții care ne permit să intrăm în „cămara nunții" *(Mt.* 25, 10).

CAPITOLUL 8

Fundamentul euharistic al Bisericii

Euharistia ca centru al vieții parohiale

Care este motivul pentru care atât ecleziologiile antice, cât și cele contemporane dau o atare importanță Euharistiei ? Răspunsul este acela că Cina Domnului reprezintă coloana vertebrală a Trupului lui Hristos răspândit în întreaga lume. Euharistia este fundamentul adevărat al fiecărei parohii. Credincioșii care trăiesc împrăștiați în întreaga lume se întâlnesc, dar nu pentru a se vedea unul cu celălalt, ci pentru a răspunde gazdei adevărate, Hristos. El este gazda ospățului ceresc, oferind o *philoxenia* mistică într-o *koinonia* euharistică. Noi nu ne referim la un cuvânt neîntrupat, rostit, ci la un Cuvânt întrupat Care a pătimit pentru noi, a înviat și S-a înălțat la ceruri. Noi Îl primim pe Hristos-Dumnezeu întru noi, atât în divinitatea Sa, cât și în umanitatea Sa. Prin urmare, noi trăim în Hristos și Hristos trăiește în noi. El S-a exprimat foarte clar atunci când S-a referit la natura parohiei care va fi înființată după înălțarea Sa la cer. Iar cu un an înainte de patimi, răspunzându-le evreilor din Capernaum care îi ceruseră să le arate un semn al identității Sale mesianice, El S-a arătat solemn pe Sine:

„«Eu sunt pâinea vieții. Părinții voștri au mâncat mană în pustie și au murit. Pâinea care se coboară din cer este aceea din care, dacă mănâncă cineva, nu moare. Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu.» Deci iudeii se certau între ei, zicând: «Cum poate Acesta să ne dea trupul Lui să-l mâncăm?» și le-a zis Iisus: «Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în voi. Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi. Trupul Meu este adevărată mâncare, și sângele Meu, adevărată băutură. Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el»" (*In.* 6, 48-56).

Aceste afirmații sunt fără echivoc. Ele amintesc de alte cuvinte similare rostite de Hristos la Cina cea de Taină, atunci când, ținând pâinea înaintea ucenicilor Săi uimiți, le-a spus: „Acesta *este* [*esti*] Trupul Meu" și, luând potirul: „Acesta *este* [*esti*] Sângele Meu".

Pentru o simplă ființă omenească, acest limbaj pare neobișnuit. Noi încercăm să înțelegem cele spuse de Mântuitorul în sens literal. Numeroși sunt cei care consideră că Hristos a folosit un limbaj alegoric. Mintea omenească încearcă să ignore pur și simplu verbul *este* care pare să creeze atât de multe probleme; astfel, ea a găsit numeroase modalități de a înlătura strânsa legătură dintre cuvintele rostite în Capernaum și cele de la Cina cea de Taină. Însă în zadar, căci „a mânca Trupul" are în Scriptură un înțeles gramatical, existențial, și nu unul alegoric sau simbolic, cum se mai întâmplă des în Biblie (*Ps.* 26, 2). Expresia „a mânca Trupul lui Hristos" nu poate însemna „a crede în Hristos" (exegeza protestantă), deoarece nu se poate crede decât în ceva exterior ție (de exemplu, în Hristos bătând din exterior la ușa inimii tale), în timp ce verbul „a mânca" se referă la ceva din exterior care este interiorizat, în cazul nostru referindu-se la Hristos Care vine înăuntrul nostru. Deci verbul *este* nu poate fi egal ca înțeles cu „a reprezenta" sau „a semnifica", fiindcă nu avem de a face cu o parabolă sau metaforă, ci cu un fapt concret. Sfântul Pavel le va reaminti mai târziu corintenilor despre impactul ontologic al comuniunii euharistice, atenționându-i că

oricine mănâncă cu nevrednicie Trupul și bea cu nevrednicie Sângele lui Hristos (deci nu se spune pâinea și vinul), osândă își mănâncă și bea (*I Cor.* 11, 29).

Mai târziu se vor referi la aceeași temă și Părinții și scriitorii bisericești, deși fiecare în felul lui, toți însă accentuând centralitatea Euharistiei ca fundament al sinaxei sacramentale și sursă a hranei duhovnicești. Aceste Taine erau redate în catacombe (pentru a nu fi descoperite de către păgâni) în imagini, sub formă de pâine și pește. De ce? Sfântul Grigorie al Nyssei a explicat: „Așa cum o mică bucată de drojdie face ca întregul aluat să dospească și, prin aceasta, se identifică una cu cealaltă, tot la fel și Trupul lui Dumnezeu care moare venind în trupurile noastre, transformă în totalitate ființa noastră, făcând-o ca pe a Sa proprie... După cum un trup corupt se schimbă în totalitate atunci când se alătură unui trup sănătos, tot la fel și Trupul nemuritor, de vreme ce a intrat în al nostru, îl preface pe acesta potrivit aceluia, adică este complet refăcut"[53].

Comunitatea euharistică și sărutarea păcii

Ascultând de porunca Mântuitorului, Apostolii și toți ceilalți ucenici s-au adunat pentru a urma ceea ce a săvârșit Hristos la Cina cea de Taină, anume Euharistia. Astfel s-a constituit prima comunitate eclezială, Biserica locală, parohia. Cu un număr foarte mic de membri, fiind deci intimă, ea nu a diferit prea mult de o adunare de familie. În cadrul acestei Euharistii fiecare se ruga pentru frații și surorile prezente, pentru cei absenți, cât și pentru întreaga lume. Toți erau chemați să se roage „în pace".

Această „pace" liturgică este menționată de foarte multe ori. Sfântul Chiril al Alexandriei a spus corect: „Înainte de toate, toate aceste sfinte adunări constituie sinaxele ecleziale. De la bun început spunem unul către celălalt: «Pacea fie cu tine». Este același salut pe care l-a rostit și Mântuitorul înviat către Apostolii Săi. El ne-a poruncit să facem asemenea cu toți fiii Săi"[54].

În timpul jertfei euharistice, ne rugăm pentru toți, fie apropiați, fie depărtați, fie dușmani sau prieteni, conducători sau

[53] *Oratio Catachet.* 37; *PG* 45.93.
[54] Coment. la Ioan 12; *PG* 74.708.

cetățeni obișnuiți, pentru toți cei închiși și exilați, pentru călători sau bolnavi. Apoi diaconul îi îndeamnă pe toți cei adunați: „Să ne iubim unul pe altul" (în formularul liturgic al Sfântului Iacob: „Să ne iubim unul pe altul cu sărutul sfânt"). Tot ceea ce a supraviețuit până în ziua de azi din acest obicei vechi este doar sărutarea reciprocă schimbată exclusiv între celebranții din altar; însă în timpurile în care acordarea păcii nu era doar o prerogativă a clericilor, întregul spațiu al locașului de cult, de la un colț la celălalt, se transforma într-un spectacol mișcător al frăției adevărate, inimile tuturor fiind cuprinse de flacăra iubirii. Preoții erau îmbrățișați de episcop, mirenii își acordau reciproc sărutarea păcii, așa cum este atestat în Liturghia Sfântului Clement. Nimeni nu era lăsat pe dinafară din acest salut natural, frățesc, împlinindu-se astfel vorbele Sfântului Pavel: „Îmbrățișați-vă unii pe alții cu sărutare sfântă" *(Rom.* 16, 16). Numai după aceste momente avea loc aducerea sau oferirea prețioaselor Daruri de către toți cei prezenți, așa cum este și descris în canoanele de la Laodiceea: „Așa pacea să se dea: și după aceea prezbiterii vor da episcopului pacea, atunci mirenii să dea pacea, și așa să se săvârșească Sfânta Jertfă..."[55]

Ce este exact sărutarea păcii ? Este urmarea cuvântului lui Iisus: „Deci dacă-ți vei aduce darul la altar și acolo îți vei aminti că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă-ți darul acolo, înaintea altarului, mergi mai întâi și te împacă cu fratele tău, și numai după aceea întoarce-te și adu-ți darul" *(Mt.* 5, 23-24). Desigur, întreaga Liturghie creștină este o celebrare a credinței. Este o taină. Însă această credință trebuie prefațată de iubire, caracteristica principală a creștinilor adevărați. Fără iubire nu avem nici valoare și nici nu suntem îndreptățiți la cunoașterea și la mărturisirea credinței în Sfânta Treime: „Să ne iubim unul pe altul, ca într-un gând să mărturisim pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfântul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită". Din acest motiv ne-au îndrumat Părinții să ne cerem iertare și să ne împăcăm cu fiecare înainte de a ne apropia de Potir. Chiar și astăzi în satele Greciei credincioșii se întorc către vecini înainte de a se împărtăși, spunând: „Frate, iartă-mă, și Dumnezeu să te ierte și pe tine".

---

[55] Canonul 19.

Iubirea și credința sunt indivizibile. Prima îi unește pe oameni între ei, cea de a doua îi unește pe oameni cu Dumnezeu. De aceea ni se cere să mărturisim public, imediat după sărutarea păcii, credința în Sfânta Treime. Astfel a fost și a rămas structura euharistică a parohiei, amintind permanent credincioșilor că trebuie să fim uniți cu Hristos și cu ceilalți enoriași și că ceea ce ne rupe de această unitate este păcatul.

CAPITOLUL 9

Mântuirea în contextul parohiei

Relaţia dintre ecleziologie şi soteriologie

Autosoteria, care are ca bază acelaşi principiu ca şi autoterapia, este o vindecare impersonală pe care o folosesc drept argument cei ce polemizează împotriva Bisericii în general şi a parohiei în special. La fel ca numeroşii pacienţi care cred că se pot vindeca fără ajutorul medicilor şi al medicamentelor, mulţi creştini afirmă că se pot mântui fără ajutorul Bisericii. Cuvintele-cheie pe care le folosesc sunt autorecuperare şi autorestaurare. Ei încearcă să înlocuiască religia cu etica, punând accent pe meritele şi capacitatea umană.

O asemenea pretenţie antropologică ne pune în dilemă, oricare ar fi forma religioasă sub care ar apărea. Noi trebuie fie să avem încredere în puterea umană cu speranţa că ne vom putea salva singuri, fie să acceptăm slujirea stabilită de însuşi Hristos Care, cunoscând perfect natura umană, a stabilit cele mai bune mijloace pentru mântuirea noastră. Deci, există o interacţiune strânsă între ecleziologie şi soteriologie.

Episcopul Eusebios Pamphilos al Cezareei s-a ocupat de efectele pe care le are Evanghelia asupra comportamentului uman, cât şi de puterea ei de a transforma întreaga societate. El a dat o mare importanţă impactului pe care l-a avut Biserica în

răspândirea misiunii sale în lumea cunoscută, arătând că credinţa nu a fost doar pur şi simplu primită, ci că ea a schimbat radical modul de viaţă al societăţii: „Când au devenit discipoli ai Mântuitorului, persanii nu s-au mai căsătorit cu propriile mame, şi nici sciţii nu s-au mai hrănit cu carne de om atunci când cuvântul lui Hristos a pătruns în ţara lor. Nici alte triburi de barbari nu au mai continuat legăturile incestuoase cu fiicele sau surorile lor, şi nici nu au mai căzut bărbaţi în acea plăcere împotriva firii cu alţi bărbaţi”[56]

În tratarea acestor două teme întâlnim deseori o anumită discrepanţă, fiindcă ecleziologia are o faţă distinctivă, iar soteriologia, o alta. Care este situaţia ecleziologiei, cunoscând situaţia realistă că membrii Bisericii nu se luptă pentru sfinţenie, pentru perfecţiune, ştiut fiind că ei ignoră natura lor fragilă şi necesitatea de a dobândi o altă personalitate ? Şi la fel, cum poate soteriologia deveni actuală, dacă procesul duhovnicesc nu este dus înăuntrul Bisericii, cu ajutorul mijloacelor stabilite de Hristos ? Din acest motiv, ecleziologia şi soteriologia trebuie cercetate împreună ca două realităţi care se întrepătrund şi nu ca două entităţi izolate şi autonome. În aceste condiţii, parohia, comunitatea eclezială locală este atelierul în care se realizează soteriologia. Este locul în care se săvârşesc în toată plinătatea, pentru toţi cei din adunare, convertirea, naşterea din nou, purificarea, iertarea, sfinţirea, restaurarea şi mântuirea. Aceasta este lucrarea mântuitoare a Bisericii, realizată însă în centre euharistice mici.

Iar în ceea ce priveşte teoriile autosoteriologice, putem distinge între cei care pretind că se mântuiesc doar prin ei înşişi şi cei care aşteaptă mântuirea de la alte sisteme sau învăţături de origine umană. Biserica creştină are prestigiu apostolic şi o învăţătură dată de Dumnezeu, învăţătură conform căreia există doar un singur mijloc eficace pentru mântuire. Nimeni nu poate oferi mântuirea, decât numai Dumnezeu. Fără a respinge aplicabilitatea şi statutul celorlalte două noţiuni, Biserica accentuează că putem fi mântuiţi doar prin Hristos şi numai prin mijloacele pe care le-a stabilit El pentru aceasta. Datorită morţii lui Hristos noi trebuie să ne străduim cât de mult putem, însă doar

[56] Introducere la Evanghelie 1, 4.